

NOVOS FRAGMENTOS DE TEXTOS XURÍDICOS GALEGOS (S. XIV)

ARTHUR L-F. ASKINS

University of California. Berkeley

GEMMA AVENOZA

Universitat de Barcelona

AIDA FERNANDA DIAS

Universidade de Coimbra

JOSÉ IGNACIO PÉREZ PASCUAL

Universidade da Coruña

HARVEY L. SHARRER

University of California. Santa Barbara

Deuse noticia non hai moito tempo da recuperación duns fragmentos extraviados de códices en galego das *Partidas* e tamén da descuberta doutros en portugués antes descoñecidos¹. Froitos do traballo para a *Bibliografía de textos antigos galegos e portugueses (BITAGAP)*², estes achados resultaron do plano de localizar na actualidade e exercer control bibliográfico sobre textos xa publicados hai tempo e de novas pescudas en fondos ata hoxe menos explorados³.

¹ Vid. Aida Fernanda Dias en «As *Partidas* de Afonso X: novos fragmentos em língua portuguesa», *Revista Portuguesa de Filologia*, XX (1994) pp. 91-124 e Gemma Avenoza, «Atopáronse uns pergamiños... O redescubrimento duns fragmentos en galego das *Partidas*», *Romance Philology*, 49:2 (1995), pp. 119-129.

² Vid. a versión provisoria publicada polos investigadores Arthur L-F. Askins, Aida Fernanda Dias, Martha E. Schaffer e Harvey L. Sharrer, editada en formato CD-ROM no disco Admyte 0 (Madrid, Micronet - Fundación V Centenario, Madrid 1994).

³ No mes de xullo de 1996, Harvey Sharrer descubriu na Torre do Tombo de Lisboa restos dun folio de pergamiño do s. xiv redactado en portugués; contén a rúbrica do título III, lei 1 da *Primeira Partida* e unha inicial de tinta coa figura do rei con coroa (Documento sen número na pasta 41 da Colección do Mosteiro de Santa Cruz de Coimbra; BITAGAP CNUM 18845). Esta tradución portuguesa da *Primeira Partida* difire da que ofrece o ms. de Alcobça (ANTT, N.A. 2, transferido o 29 de febreiro de 1996 á Biblioteca Nacional de Lisboa (BITAGAP CNUM 1752); cf. *Primeira Partida*, ed. de José de Azevedo Ferreira, Braga, Instituto Nacional de Investigação Científica, 1980.

Quedaban por rastrexar, sen embargo, outros da mesma índole, estudiados en diversos momentos da historia por críticos interesados pola recuperación de textos medievais galegos. Así que os que asinan a presente nota se reuniron en xuño de 1995 en Santiago de Compostela coa intención de reemprender as pescudas anteriores que fixeran posibles os artigos xa referidos. Andábase na procura de dous textos en particular: un fragmento do *Flos Sanctorum* que publicara en 1916 o P. Atanasio López Fernández⁴ e un fragmento das *Partidas* editado en 1915 polo P. Eladio Oviedo y Arce⁵, ó que se referira en 1986 A. García y García baixo a cota C.D. 780 do Arquivo do Reino de Galicia da Coruña⁶.

Non houbo fortuna no primeiro caso. Non había rastro do fragmento no Convento de San Francisco de Santiago onde morrera o frade en 1947 nin noutras bibliotecas de Santiago; seguiu-se ata A Coruña, á Real Academia Galega, por se deixara alí algún papel nos seus anos de académico, mais tampouco alí se tiña noticia dun fondo procedente de Atanasio López. Aínda había unha oportunidade, sen embargo, no Arquivo do Reino de Galicia, na Coruña, xa que esta institución acolle na actualidade fondos documentais moi diversos e segue a política de adquirir ós herdeiros de antigos estudiosos os papeis dos seus devanceiros. Aínda que non se descubriu alí, nin polo de agora, o paradoiro dos papeis de Atanasio López, a visita proporcionou outras e moi gratas sorpresas, alén de aclarar tamén as dúbidas que quedaban sobre o segundo fragmento —o que se dicía levaba a signatura C.D. 780.

No Arquivo enténdese por C.D. «Colección Diplomática», mais o pergamiño núm. 780 non ten nada que ver co texto das *Partidas* que se estaba a procurar⁷. O Sr. Pedro López Gómez, daquela aínda director do Arquivo, falounos dun grupo de pergamiños sen catalogar, un milleiro máis ou menos, entre os cales podería atoparse o obxecto da

⁴ «Códice en gallego de la *Legenda aurea* o *Flos sanctorum*», *Boletín de la Real Academia Gallega*, XI, (1916) pp. 97-107, 121-132 e 145-147.

⁵ «Fragmentos de un códice galaico-castellano de las *Partidas* (apógrafo del s. XIII)», *Boletín de la Real Academia Gallega*, X, 100 (1915) pp. 73-82.

⁶ «Tradición manuscrita de las *Siete partidas*», en *España y Europa: un pasado jurídico común. Actas I Simposio Internacional del Instituto de Derecho Común*, Murcia, Universidad, 1986, pp. 655-699.

⁷ Trátase dun documento con data 23 de marzo de 1531. É un «Fuero de una viña, una leira y unas heredades en Nogueira, hecho por Alfonso de la Mela y sus hermanos a favor de María de Nogaria. Fue fecha y otorgada a veynte e tres días del mes de março ano de mill e quinientos e treynta e hun anos. Perg. orig. 150 x 180 mm. Cortesana, gallego» segundo os datos extraídos do catálogo mecanografiado da colección de pergamiños. A Coruña, sen data nin indicacións de autor, agás as da Institución: Arquivo do Reino de Galicia.

nosa procura; decidiuse intentar examinar algúns deses fondos nesa mesma mañá e establecer un plano de traballo para completa-la revisión do fondo máis adiante.

Askins, Dias e Sharrer voltaron á Real Academia Galega para ultima-los traballos que quedaran pendentes, mentres no Arquivo ficaban Avenzoa e Pérez Pascual cos pergamiños. Trouxéronse algunhas caixas, e ó pouco tempo voltou o director cunha máis, na que se gardaban fragmentos de códices sen catalogar, que pensou poderían ter un maior interese que non os pergamiños.

Cal non foi a nosa sorpresa cando ó abri-las carpetas un dos fragmentos resultou ser un folio dunha ignorada versión galega do *Ordenamiento de Alcalá*; unha anotación da man de Antonio Gil Merino, que fora hai anos director da Institución, ofrecía a identificación do códice. O segundo fragmento era precisamente o testemuño das *Partidas* que se buscaba; tiña anotado dúas veces (unha en lapis e outra nunha etiqueta pequena, como as que usan os libeiros de vello para anota-los prezos) C.D. 780. Despois de controla-lo texto, e completa-la súa descrición, seguiu-se coa carpeta, e aínda saíron de alí outras mostras de prosa galega das que non se tiña noticia; tratábase dos restos dun bifolio de pergamiño moi deteriorado cuns textos de xurisdicción eclesiástica.

Contabamos xa, polo tanto, con tres interesantísimos fragmentos nas mans, cando chegaron a profesora Carmen Parrilla e o Director do Arquivo cun grande volume da Real Audiencia. Hai tempo que Pedro López Gómez atopara no seu interior un folio de pergamiño, cosido como cuberta dun prego menor —intercalado entre os folios do volume—, e advertira que se trataba dun texto legal en galego, pero non o puidera identificar. Tratábase dun novo e descoñecido anaco das *Partidas* de Afonso o Sabio, que representaba o cuarto dos fragmentos que naquela mañá de finais de xuño se descubrían no Arquivo.

Características codicolóxicas dos fragmentos

Convén agora precisa-los datos e ofrecer unha descrición pormenorizada destes catro fragmentos de pergamiño.

1.- *Ordenamento de Alcalá* leis 66-71 (Títulos 30 e 31).

1 fol. en pergamiño co verso moi deteriorado; dimensións 310 x 220 mm. Texto cubrindo case toda a superficie útil, cunha caixa de 260 x 180 mm; 39 liñas f. 1°, 38 liñas f. 1°. Rúbricas e iniciais en vermello, algunhas de 4 unidades de pauta de alto, letra gótica cursiva.

Non se aprecia ben o modo de trazo da pauta; semella a do tipo 13 de Derolez⁸, feita a punta seca. Cópia da segunda metade do século XIV ou primeiros anos do século XV.

Signatura actual: ARG. Colección de Pergamiños, caixa 12, núm. 1. *BITAGAP* CNUM 18622⁹.

INCIPIT: 1ª Ley .lxv^o. De como pidirom a el rrey os fillosdalgo *que* les tirase o *ordinamento que fezo en Burgos e que se podese desafiarse...*

EXPLICIT: 1ª Ley .lxviii. Se alguñ fidalgo tomar algña cousa *por forza* como pode seer da saf[i]jado. Outrossy se alguñ fidalgo ffor de huñ lugar a outro do mora outro fidalgo ou [...], ou s\w/a moller, sua madre, et tomar ou prender algña cousa y *por* [...] desafiado por ello, salvo se o *que* esto fezer ffor meyrño del rrey ou...

Fragmento localizado por D. Antonio Gil Merino e identificado por el como versión galega do *Ordenamiento de Alcalá* (1348) de Afonso XI. Consultado o Prof. Jerry Craddock (University of California, Berkeley) —a quen agradecemos as súas atentas observacións—, precisou títulos e capítulos e indicou que: «this translation belongs to the group of Mss. that lacked the division into titles, apparently carried out under Pedro I, in his authorized version of 1351»¹⁰, data das Cortes de Valladolid que serviría como termo *ad quem* para a tradución da nosa versión¹¹.

2.- Partida primeira (Título V, leis 48 a 53).

1 fol. en pergamiño en moi bo estado, agás unha rotura na marxe exterior dereita; dimensións 310 x 220 mm (aprox.). Texto a dúas columnas, con caixas: (30 + 75.15.75 + 25) x (21 + 245 + 44) mm; 51 liñas por columna. Rúbricas en vermello, calderóns e capitais en vermello e azul; as capitais teñen tres unidades de pauta de altura, toques de cor vermella nalgunhas iniciais interiores do texto. Caixas a punta seca ou mina de chumbo eliminada despois por borrado; é moi difícil distinguir restos do pautado que responde, segundo parece, ó esquema

⁸ Albert Derolez, *Codicologie des manuscrits en écriture humanistique sur parchemin*, 2 vols. Turnhout, Brepols 1984; aínda que se ocupa de manuscritos posteriores á data dos presentados neste traballo, remitimos ó libro de Derolez pola comodidade da referencia ós seus esquemas.

⁹ Para este e para os demais fragmentos ofrecemos o número de referencia (CNUM) de *BITAGAP*.

¹⁰ Comunicación particular.

¹¹ Información que se pode completar co traballo de G. Avenzoza «Las leyes y los pueblos: textos legislativos en gallego a finales de la Edad Media», en *Valoración del estudio de las fuentes históricas, jurídicas y literarias hispanas ante el siglo XXI* (Barcelona, junio de 1996) (no prelo).

43 de Derolez (*op. cit.*). No centro da marxe superior vese o resto dun numeral en vermello (seguramente o *I*), e a mutilación da marxe impide ver no verso do folio a letra *P* de *Partida*. Letra gótica. Gardábase nunha carpeta onde se anotou con lapis: «Fragmento de un códice de 'Las Partidas' en gallego século XIV C.D. 780»¹². Permaneceu moito tempo dobrado polo medio e a dobra impide ler unha liña. No verso aprécianse tamén algunhas anotacións a pluma e probas de escritura. Na primeira columna do verso lense mal a maior parte das liñas da metade superior, sobre todo na súa marxe exterior; a segunda columna lese moito mellor. Datado polo Arquivo na primeira metade do século XIV.

Signatura actual: ARG. Colección de Pergamiños, caixa 12, núm. 2. *BITAGAP* CNUM 1796.

INCIPIT: 1ra Ley xlviii. Como el predicador pode a las vezes castigar asperamente, pero cõ mesura e nõ con vanagloria, a los que sermonarẽ. Castigar pode el predicador a las vezes asperamẽte en su predicaciõ; pero devẽlo fazer cõ mesura...

EXPLICIT: 1vb Et esto mostra a seus discipulos por darlles a entender que nõ avia el dito porque devessẽ los...

Fragmento editado por Eladio Oviedo y Arce (*op. cit.*).

3.- *Partida terceira* Título II (leis 19 a 26).

1 fol. en pergamiño en moi bo estado de conservación; dimensións actuais 282 x 202 mm (o folio foi recortado nas súas marxes superior e esquerda). Texto a dúas columnas. Pódese reconstruí-lo tamaño da caixa 256 x 182 mm, e o da columna: 1ra: 256 x 83 mm (1ra, 1va e 1vb 53 liñas, 1th 54 lín.). Caixas a mina de chumbo; responden, segundo parece, ó esquema 43 de Derolez (*op. cit.*), pero teñen tamén una liña vertical trazada no medio do espacio intercolumnar (= 8/8 mm). Rúbricas en vermello, calderóns en azul e vermello; as capitais teñen dúas unidades de pauta de altura, toques de cor vermella nalgunhas iniciais interiores do texto. Letra gótica, mediados do século XIV. Nas marxes do verso advértense restos de anotacións con letra cortesá, algunhas raiadas.

Signatura actual: ARG. Colección de Pergamiños, caixa 12, núm. 3. *BITAGAP* CNUM 18623. Olim, Real Audiencia, Legajo 7762, núm. 1. O folio estaba dobrado no interior, seguía ó f. 710 e facía de cuberta dos folios 711 a 716 (dobrados en cuarto). Foi extraído do volume pola restauradora do Centro para facilita-la nosa investigación.

¹² Na mesma carpetaña hai una transcripción mecanoscrita do texto con algunhas notas a lapis e a identificación errónea do texto como *Partida segunda*.

INCIPIT: 1ra demandando de entregarlle aquela cousa, e demays peytarlle o daño *que provar que avẽo* en ella por sua culpa ou por seu engaño...

EXPLICIT: 1vb Outrossi dizemos *que se alguno quisesse demãdar* villa ou castello ou aldea ou outro lugar sinalado, *que avonda que diga que demanda aquel lugar* dizendo sinaladamente *qual cõ todos seus tirmiños e cõ todas...*

Consérvanse outros fragmentos desta *Terceira partida*; un dos editados coincide parcialmente co texto agora descuberto, aínda que só nunhas poucas liñas, concretamente no texto da lei 22 e no principio da lei 23¹³; segundo Craddock «this is the first conclusive evidence I know of that more than one Galician translation was independently made of the *Partidas*, since a quick check suggests that neither Oviedo y Arce's fragment nor this one presuppose a codex description»¹⁴.

4.- *Textos de lexislación eclesiástica.*

2 ff. (restos dun bifolio) en moi mal estado; dimensións 250 x 175 mm aprox. Caixas: (25 + 190 + 40) x (24 + 137 + 29) mm. Calderóns e rúbricas en tinta vermella (un engadido do folio 1^v tamén en cor vermella); responde ó esquema 4 de liñas marxinais de Derolez (*op. cit.* pauta destinada a recoller texto, e mais glosa marxinal), coa primeira liña en branco, polo que parece 30 ou 31 liñas. Caixas a pluma; nada se pode dicir da marxe superior, que non se pode ver. Letra cursiva de fins do século xiv ou comezos do xv. Probablemente se trata do bifolio exterior dun caderno, polo que non existe continuidade entre o texto do folio 1 e o do folio 2. Damos, xa que logo, o incipit e o explicit de ámbolos dous textos.

Signatura actual: Colección de Pergamiños, caixa 12, núm. 4. *BI-TAGAP* CNUM 18624 e 18675.

TEXTO A: (Precisións sobre lexislación eclesiástica)

INCIPIT: 1^r rrenũciã seu [...] deryto *por* la coste de seu [...] se [...]prode [...] nos *que* estes [...] desto fazedores et *que* de [...]mõyo *por* los autores

EXPLICIT: 1^v Se estes taes p[or] alguũ clerigo ou rreligioso ou moesteyro ou igreja [reçebe amento]

¹³ E. Oviedo y Arce, «Cuatro fragmentos de distintos códices gallegos de las *Partidas* de Alfonso el Sabio», *Colección Diplomática Galicia Histórica*, 1 (1901) pp. 103-135, esp. pp. 106-108.

¹⁴ Comunicación particular.

TEXTO B: (Texto sobre a simonía)

INCIPIT: 2^r [...] coussa [...] ssan Paulo *que* ss[...] coussa syñal he os [...] *primeyros* doens dou *Deus* aos *profetas* [...] et fazer miragres e dar a *quen* el tev [...] por ben [...] et molleres de *quen* se el pagar *quen* ta [...] tomasse *dineiros* ou algo *temporal* ss[...]

EXPLICIT: 2^r¹⁵ Este don *spiritual* destas quatro cousas de vertudes he de *Deus*, que El da a *aqueles* en *quen* acha *humildade* et a *quen* el ten por bem. [f. 2^v] [...] *Outrosy* [...] *vertudes* he para [...] o *spiritu* santo [...] alma...¹⁶

Problemas de identificación do Fragmento 4

Os restos do bifolio descrito como fragmento 4 probablemente corresponden, como xa sinalamos, a dous textos diferentes. Mentres o primeiro (f. 1, que chamamos *Texto A*) se ocupa fundamentalmente da normativa acerca dos enterros dos cregos e comeza a informarnos un pouco máis adiante das relacións económiccas dos eclesiásticos coas vilas, colexios, etc.; o segundo (f. 2, que denominamos *Texto B*) abrangue un comentario ó problema da simonía con alusións ás orixes deste termo a través do relato da lenda de Simón o Mago e da historia bíblica de Naamán.

Texto A

Pensouse nun primeiro momento que se trataba dunha constitución conciliar. De feito, no texto emprégase explicitamente este termo: f. 1^v l. 11-12: «contra esta *constituyçõ*», mais o texto non coincide con ningún dos publicados por A. García y García no seu *Synodicon Hispanum*¹⁷. Revisáronse de forma sistemática coleccións lexislativas portuguesas e castelás, a documentación publicada da chancelaría portuguesa, libros de diversas colexiatas¹⁸, e mesmo consultouse ó

¹⁵ Dámo-lo explicit do recto, por esta-lo recto en mal estado.

¹⁶ O resto do folio é de difícil lectura.

¹⁷ Ed. crítica dirixida por A. García y García. Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1981-.

¹⁸ Cf. *Cortes portuguesas. Reinado de D. Afonso IV (1325-1357)*, Lisboa, Inst. Nacional de Investigación Científica, 1982; *Cortes portuguesas. Reinado de D. Fernando I (1367-1383)* 2 vols., Lisboa, Inst. Nacional de Investigación Científica, 1990-1993; *Cortes portuguesas. Reinado de D. Pedro I (1357-1367)*, Lisboa, Inst. Nacional de Investigación Científica, 1986; *Cortes de los antiguos reinos de León y Castilla, publicadas por la Real Academia de la Historia*, Madrid, Rivadeneira, 8 vols. 1861-; *Chancelarias portuguesas de D. Afonso IV*, 3 vols., Lisboa, Centro de Estudos Históricos da

Prof. A. García y García, quen nunha amable carta de novembro de 1995 confirmou cómo estes fragmentos non forman parte de ningún dos sínodos por el publicados, aínda que «alguno de sus conceptos aparezca en alguno de Orense y de Tuy, de lo cual sólo se sigue que se basan en las mismas fuentes del derecho canónico común de entonces». Na *BITAGAP* figuran 52 textos de constitucións sinodais en galego e en portugués —algúns aínda sen editar— e ningún deles se corresponde co texto manuscrito do Arquivo do Reino de Galicia.

Comeza falando de enterros —en sintonía co disposto na *Primeira Partida* título xii, lei v¹⁹, pero precísase o termo de «dez dias»—,

Universidade Nova, 1990-1992; *Chancelarias portuguesas. D. Pedro I (1357-1367)*, Lisboa, Inst. Nacional de Investigación Científica, 1984 e, entre outros, os Mss. 2, 9-23, 636-637, 639, 679-681, 686, 692-699 e 700-705 da Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra, que abranguen o ámbito cronolóxico entre 1211 e 1490 (versan sobre capitulos xerais, capítulos de cortes, chancelerías, cartas rexias, alegacións, sentencias, estatutos, cartularios de conventos, de colexiatas e da Universidade). Unha actualización dos coñecementos sobre as primeiras Cortes peninsulares recóllese en *Las Cortes de Castilla y León en la Edad Media. Actas de la Primera Etapa del Congreso Científico sobre la Historia de las Cortes de Castilla y León (Burgos 1986)* 2 vols., Valladolid, Cortes de Castilla y León, 1988, especialmente a través do exposto por Carlos Estepa Díez, «Curia y Cortes en el Reino de León», vol. 1, pp. 23-103, Julio Valdeón Barque «Las Cortes de Castilla y León en tiempos de Pedro I y de los primeros Trastámaras», vol. 1, pp. 183-217 e José Luis Martín, «Cortes de Castilla y León y Cortes de Portugal», vol. 2, pp. 379-438 onde se subliña a perda de documentación referente ás primeiras cortes lusitanas. Nas de 1331 (Santarém) discútese entre os agravios, o tema do cobro do *portagem* (Art. 3°), mais non coincide co noso texto.

¹⁹ Alfonso X El Sabio. *Primera partida*, ed. Francisco Ramos Bossini, Granada, Caja General de Ahorros, 1984, pp. 292-293: «Ley v^a En cuál iglesia se deue cada uno soterrar. Soterrar deuen cada un omme en el cimiterio daquela iglesia o era parochiano e do oye las oras quando era uiuo e donde los sacramentos recibia. Pero si alguno quisiessse scoger su sepultura en otro cimenterio, assí como en iglesia cathedral o en monesterio o allí do iazie su linage o en otro cimenterio qualquiere, puédelo fazer ffuearas ende si lo fiziesse por // falagos de algunos quel fiziessen engañosamente que se soterrasse en su iglesia o si lo fiziesse por malquerencia de los clérigos onde era parochiano o por desprecio dellos o si non dexasse alguna cosa a su iglesia. Ca si alguno contra esto fiziesse et se mandasse soterrar en otro cimenterio faziendolo por alguna destas quatro razones sobredichas, pueden los clérigos daquela iglesia onde fuera parochiano demandar el cuerpo con todos los derechos que fueron dados con él por la sepultura. Et si por auentura escogiesse sepultura en otro logar non lo faziendo por ninguna destas quatro maneras, si dexasse a la iglesia onde era parochiano alguna cosa, deue auer aun demás desto que dexó la tercera parte o la quarta o la meytat, segúnt la costumbre que fuere usada en aquel obispado o en aquella tierra o uiuiere de lo que mandó a aquella iglesia o escogió la sepultura e de lo que ouiesse mandado a otras iglesias o monesterios o órdenes qualesquiere que fuessen. Et si non ouiesse en aquella tierra costumbre cierta cuánto deuiessen tomar, deuen tomar la quarta parte e ninguno non se deue escusar que la non de, maguer diga que non auie costumbre de dar ninguna cosa por esta razón. Otras yglesias y a que non an derecho de recibir los muertos para darles sepultura assí como las capiellas que fazen los ommes en sus casas, también los de las órdenes como los otros en sus castiellos o en otros logares estrechos en

discútese o dereito que teñen as persoas de escolle-lo lugar do seu enterramento, e ameázase coa pena de interdicción. Ocúpase despois do tema dos «portazgos» ou «peagês», que institucións monásticas, cregos ou igrexas tiñan que pagar, polo paso de mercadorías, ás vilas, colexios ou universidades. Remata tratando sobre o alugueiro das casas a usureiros por parte dos concellos, das vilas ou das universidades.

O texto seméllase moito a outros contemporáneos; a súa estrutura é similar á dos Capítulos do Clero das Cortes de Elvas de 1361, por exemplo²⁰. De feito, o máis próximo ó do Arquivo do Reino de Galicia, atopouno Aida F. Dias, nun manuscrito onde se le: «os presentes [...] soterramentos dos passados [...] mandassem con seus corpos e por sas falhas a essa igreja [...] pitanças [...] se morrer fora e o alo soterrarem [...] se o adusserem passado dalgur pera a dicta villa [...]», pero o que se segue fica completamente afastado do texto do noso pergamiño²¹. Por outro lado, noutro manuscrito fálanse de *cazos*: «estes som os cazos que poem a Degreetaes, em que a Eygreja nom valha aos que se lançam em ella» e «Aqui som quatro cazos» e séguense os casos en latín, e despois once artigos sobre o tema, tamén en latín; o noso fragmento fala de «casos», mais para outros asuntos²².

Certamente garda semellanzas con moitos outros textos de lexislación eclesiástica, e se comparamos o desenvolvemento da exposición dos temas coa que figura nas leis correspondentes (v. g. as *Partidas*), advírtese que ninguén lexisla en primeira persoa, nin tampouco en nome dunha colectividade, senón que fai referencia a unha disposición xa existente, como se estivese a recoller toda unha serie de puntos escuros dun ordenamento anterior que necesitase precisións ou aclaracións.

Recapitulando: se non é ningunha das disposicións legais coñecidas, nin un capítulo de cortes, nin pertence a un sínodo, nin é parte

que non otorgaron los obispos que ouiesse ciminterios; ca en tales logares como estos non deuen soterrar a ninguno, ffueras ende si lo fiziessen por mandamiento de los obispos; et si alguno contra esto fiziessse, mandándose soterrar en tales logares como éstos, el obispo o otro qualquiere prelado a quien pertenesce, puede mandar que el cuerpo // daquel muerto sea sacado daquela sepultura e soterrado en el ciminterio daquella iglesia onde era parochiano e donde recibió los sacramentos de Sancta Iglesia en su uida et que den con él todas las offrendas e las cosas que recibieron por razón de la sepultura».

²⁰ Outro texto con estrutura semellante encóntrase no Ms. 694 (Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra: *Cortes de Évora de 1391*, pp. 206-209), cando se refire a diversos artigos sobre os cales se fan explicacións.

²¹ Ms. 636 da Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra, *Extractos dos Estatutos antigos da Colegiada de San Pedro de Coimbra [...] Era de 1386* ff. 229-230^v.

²² Ms. 681 da Biblioteca Geral da Universidade de Coimbra, *Livro de Leis e Posturas*, ff. 274^v, 275^r-275^v e ss.

dun foro, ¿que é, en realidade, este texto? Quizás sexa parte dunha constitución episcopal perdida.

Fóra das disposicións legais contidas en leis, constitucións sinodais ou episcopais e foros, existiron outros textos de tipo legal, cunha estrutura moi próxima á do fragmento. Trátase das glosas ós textos legais e dos cadernos de cortes, e tamén dos acordos de cortes que rectifican aspectos particulares da aplicación dalgunha lei. Neste caso, é posible que entrasen en conflito disposicións episcopais coas dos concellos, e neste caderno, facendo referencia a elas, se propoñía a súa harmonización. Desafortunadamente, moito deste material permanece aínda inédito, e iso no mellor dos casos, xa que boa parte destes textos, concibidos para unha existencia efémera —borradores de traballo, documentos temporais, destinados a desaparecer unha vez incorporados ás leis— se perderon. Para o ámbito castelán dispoñemos dun bo traballo de identificación e inventario destas fontes, o publicado por Joseph F. O'Callaghan²³, mais non temos noticia de traballos semellantes realizados para o ámbito galego nin para o portugués.

Texto B

Tampouco é doado identifica-lo *Texto B*. É curioso notar que a asociación de ideas de dous escritores eclesiásticos franceses do século XII, Alain de Lille e Richard de St. Victor, se plasma nun texto galego sobre o pecado da simonía, aínda que non hai motivo para pensar que o autor do noso texto coñecese directamente a obra dos dous teólogos franceses.

Unha sección do *Texto B* (liñas 9-17) deriva do capítulo 5 do Libro segundo dos *Reis*, onde se narra, dun xeito máis extenso, a historia da curación do leproso Naamán e a avaricia de Guejací. Baseándose nos versículos 26-27 deste capítulo, Alain de Lille, nunha breve pasaxe sobre a lepra, no seu *Liber in distinctionibus dictionum theologicalium*²⁴, equipara a enfermidade de Naamán que se contaxia a Gieci coa simonía²⁵, e ese pecado, mencionado varias veces polo seu

²³ «Catálogo de los cuadernos de las Cortes de Castilla y León (1252-1348)» *Anuario de Historia del Derecho Español*, LXII (1992) pp. 501-531, onde o autor explica cómo, previamente ás asembleas, se preparaba unha serie de documentos, recollidos en cadernos que despois a corte, a asemblea ou el-Rei tiña que sancionar.

²⁴ J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus, seu bibliotheca universalis, integra, uniformis, commoda, oeconomica, omnium ss. Patrum, doctorum scriptorumque ecclesiasticorum sive latinorum sive graecorum* Paris, Garnier Frates, 1856-. *Patrologia latina* CCX, 835.

²⁵ Saul Nathaniel Brody, *The Disease of the Soul. Leprosy in Medieval Literature*, Ithaca-London, Cornell University Press, 1974, p. 128.

nome, será o tema dun comentario ou glosa sobre o texto bíblico nas liñas 18-22. Unha figura do Novo Testamento que representa a simonía é Simón o Mago. A súa historia e condenación por san Pedro, narrada nos *Feitos dos Apóstolos*, 8: 9-25, resúmese a partir da liña 22. Richard de St. Victor, na súa obra *Allegoriae in Vetus Testamentum*²⁶, recoñece os paralelos entre as historias de Gieci e Simón o Mago, este do Novo Testamento e aquel do Antigo, e sinala que as dúas figuras pensaban que as cousas sagradas se podían comprar e vender²⁷. Evidentemente, o autor no noso fragmento quería recalca-la mesma comparación entre a «nova lei» e a «vella lei» con resumos e comentarios sobre os dous casos exemplares do pecado da simonía.

Así tamén sucede na *Primeira Partida* (título xviii, lei i e ii)²⁸, mais non existe correspondencia exacta entre os dous textos, que po-

²⁶ *Patrologia latina* CLXXV, 720.

²⁷ Brody, *op. cit.* pp. 128-129, onde se corrixe a atribución do texto a Hugo de St. Victor (mestre de Richard de St. Victor), por parte do Padre Migne.

²⁸ *Vid. ed. cit.*, pp. 329-331: «De la simonía en que caen los omnes. Persiguieron e escodriñaron siempre con grant semencia los sanctos padres también en la Vieia Ley como en la Nueva, los pecados que los omnes fazen. Et esto fizieron porque después que lo sopiessen pudiessen reprender dellos e castigar a los que pecassen, de guissa que los fiziessen ende partir porque fiziessen buena uida en este mundo e saluassen las almas en el otro e diessen buen exemplo a los que uniessen después dellos. Et como quiere que los pecados son de muchas guissas e de muchas maneras, unos ay mayores que otros, e de aquellos más grandes es uno dellos simonía, porque se fazen en las cosas spirituales, ca en él caen también clérigos como legos. Et pues que en el Título ante deste fablamos de los beneficios que an los clérigos en la iglesia, e por razón dellos caen los omnes en la simonía mas que por otra cosa. E por esto conuiene falar en este Título della, et mostrar primeramente qué cosa es simonía et dónde tomó este nombre, et en cuántas maneras se faze, et qué pena deue auer el que la faze et quién puede dispensar con él.

Ley primera. Qué cosa es simonía e cuántas maneras son dellas. De las cosas spirituales en que puede seyer ffecha.

Caen en pecado de simonía los omes queriendo uenir con muy grant uoluntat por soberuia e cobdicia que an raygada en los coragones de comprar o de uender cosa spiritual o otra cosa que sea yuntada a ella. Et simonía tomó este nombre de Simón Mago, que fué un encantador que era en tiempo de los apóstoles e fué bautizado de San Phelipe en Samaria. Et este quando uido que los apóstoles ponien las manos sobre los enfermos e recibien por ende sanidat, ouo cobdicia de auer aquel poder e uino a Sant Peydro e a San Iohan e dixoles quel diessen este poder, que aquellos a quien él pudiesse la mano, que recibiesse el Spiritu Sancto e que les daría auer por ende. Et esto fizo él cuidando que lo fazían con sabiduría e porque pudiessen ganar algo de los omnes e non por Spiritu Sancto. Et quando uido Sant Peydro que la su entención era tan mala, dixo que su auer que fuesse en perdición con él, ca non merecía auer tal cosa como esta, que non era su coragón firme en Dios, pues que las cosas temporales apreciava a las spirituales. Et por esta razón fué tomado este nombre de Simón Mago, porque este fué primero en la Ley Nueva de Nuestro Señor Ihesu Christo que quiso comprar la gracia del Spiritu Sancto. Onde todos aquellos que compran cosa spiritual caen en este pecado de simonía e son llamados simoniacos. Et las cosas spirituales son de

den depender dunha tradición común anterior, aínda que é posible que o texto das *Partidas* sexa a base desta pasaxe, xa que na obra afonsina se dá a mesma información a pesar da alteración da orde e a distinta extensión dos textos.

Moitos anos despois atopamos na tradición ibérica unha nova fución das dúas historias, a de Simón o Mago e a de Naamán, como exemplo da avaricia ou, máis concretamente, da simonía, no *Valerio de las historias escolásticas de España* de Diego Rodríguez de Almela, no seu libro IX, título 4, capítulo 3, aínda que faltan os comentarios sobre a simonía do fragmento galego²⁹. Un pouco antes, atópase unha mención ás relacións entre san Pedro e Simón o Mago, nun sermón de Vicent Ferrer, mais sen facer referencia nin á simonía nin á historia de Naamán³⁰.

tres maneras: La primera es Spiritu Sancto e las gracias que recibe omme dél, assi como prophetar las cosas que an de uenir; et esta ouieron los prophetas e los sanctos e otros muchos ommes, et gracia de fazer miraglos e de sanar enfermos et de sacar los demonios de los ommes, et dándoles otrossí Spiritu Sancto, poniendo las manos sobre ellos, assí como fazian los apóstoles e fazen aun los obispos e los missacantanos que tienen sus logares».

²⁹ No texto de Rodríguez de Almela lese: «Naaman principe del Rey de siria seyendo leproso fue captiua vna judia la qual fue dada en seruicio a la muger de naaman. sabiendo ella que naaman era leproso dixo a su señora si mi señor fuese a samaria al propheta que ay esta el le sanaria dela lepra luego naaman se fue para samaria con mucho oro/ & plata con cartas del rey de siria para el rey de ysrrael que le fiziese curar de la lepra. El qual como vio las cartas penso que lo fazia a fin dele temptar/ & dixo rasgadas sus vestiduras. como so yo dios que puedo sanar de lepra. sopo lo el propheta heliseo / & embio dezir al rey por que rasgaste tus vestiduras venga a mi. E sepa que ay propheta en ysrrael quele sanara. venido naaman a la puerta de heliseo embio dezir heliseo que se lauase siete vezes en el Rio jordan/ & seria sano. naaman dubdo. dixieronle sus sieruos. si grand cosa te ouiese dicho el propheta que fizieses deurias lo fazer. quanto mas pequeña. Por ende faz lo que te dixo / & fizolo. & fue sano. boluio naaman a helyseo/ & dixole non ay otro dios si non el tuyo / & fuese .giezi criado de helyseo fue en pos de naaman mouido con cobdicia por que le diese algo. pues su señor le auia sanado. & dixole que heliseo le enbiaua por que dos fijos de prophetas eran venidos a su casa que le diese dos vestiduras / & dineros / & diogelo. sopollo por spiritu de dios heliseo/ & dixo a giezi donde vienes giezi tomaste dinero de naaman para ser Rico. la lepra de naaman sera sobre ti / & sobre tu simiente para siempre & asi fue antigua mente los que rescebian algo por la cosa spiritual eran llamados giezitas porque este rescibio don por la cosa spiritual. despues que ximon mago quiso tomar / & daua pecunia a sant pedro por que le vendiese la gracia que el tenia. dixole sant pedro. tu pecunia sea con tigo en perdicion por que quisiste comprar el don de dios. E asi fue que en Roma murio mala muerte que le lleuauan los diablos enel ayre / & se hizo piecas. Agora llamanse symonia cos tan bien los que por los beneficios/ o cosas sprituales dan / o toman dineros 7 & acabaran mal como estos acabaron», ed. facsimil y estudio de Juan Torres Fontes, Murcia, Real Academia Alfonso X el Sabio, 1994, p. 312.

³⁰ «e veus que hun dia hun encantador que s appellave Simon Magus, fahye moltes sortilleries, que quan algú perdie alguna cosa anave a ell, en tant que quasi tots anaven a ell e lexaven Déu. No s deu fer, mas dir axí: «Senyor, tal cosa he perduda;

A maiores, o desenvolvemento do tema de Simón o Mago lévanos ás recentes investigacións do Prof. Alberto Ferreiro e ó seu traballo de próxima aparición *Simon Magus in the Early Christian and Medieval Tradition*; nunha comunicación do Prof. Ferreiro ó Prof. Sharrer, indicou cómo se ocupa expresamente do tema desde as súas orixes na patrística ata á fin da Idade Media, aínda que non dispón de moito material de procedencia ibérica, e que a formulación da lenda, nos termos do manuscrito do Arquivo do Reino de Galicia, supón unha contribución moi interesante, e un punto descoñecida, da historia, aínda que nós a detectamos xa nas *Partidas* (vid. *supra*).

Caracterización lingüística dos textos

Entre os editores de textos antigos galegos e portugueses semella unha das preocupacións máis acuciantes precisar se estes se redactaron a unha ou a outra beira do Miño. É certo que, xa desde o traballo de Rübecamp sobre as *Cantigas de Santa Maria*, se vén aceptando a existencia duns fenómenos tipicamente galegos e doutros máis característicos da área portuguesa. Agora ben, resulta francamente difícil determinar se un texto medieval corresponde a un ou outro lado do que hoxe é a fronteira entre dous estados.

No desexo de establecer fronteiras lingüísticas claras e conclusivas entre estas dúas variedades lingüísticas na Idade Media, recórrese a feitos meramente gráficos (as grafías *lh* e *nh* para representa-los fo-

Senyor, d'ací avant vós sabeu qui·u té; Senyor, e metet-li e·l cor que m'o torn, e salvará la sua ànima, e yo hauré ço del meu». No·u fahyen axi aquells, mas anaven a aquell. E veus que sent Pere, vehent lo gran peccat, anà a la ciutat on ere aquell encantador Simon Magus, e dehyen·li Anthiochia, e, finalment, sent Pere preycave contra ell, e gità'l de la ciutat per ço com sent Pere fehyen miracles, e anà-sse'n a Roma; més que d'ací a Roma. ¡Oo, quins treballs prenne per la honor de Déu! E veus que aquell anà al emperador, e per les encantacions que fahye tantes, l'emperador Neró pres-lo axi com Déus, e sent Pere preycave contra aquell, e finalment, per la vida que vehyen e los miracles que fahye, lo poble conexie que aquell ere encantador. E aquell vingué .i. dia a sent Pere, ascí davant lo poble, e dix-li: «Tu preyques contra mi; ara yo vull mostrar que só fill de Déu». E veus que ab los seus encantaments que fahye, féu venir los dimonis, e dix-los: «Prenent-me per los braços e llevat-me en alt per l'ayre, e lo poble qui veura açò dirá que yo só fill de Déu»; e axi fón, e los dimonis, invisibles, portaven-lo per l'ayre. E sent Pere vehye los dimonis, e dix-los mas primerament féu oració a Jesuchrist en son cor, dient: «He, Senyor! E mostrat-hi miracle per honor vostra, per tal que·s convertesque lo poble»; e manà als dimonis, dient: «Yo vos man, per mérit de la santa passió de jesuchrist, que vosaltres que·l lexets anar baix». E los dimonis, forçats, tantost lo lexaren, e caygué en terra, e partí-li's lo cap per mig e morí, e l'ànima anà amb .C.^m dimonis». Sant Vicent Ferrer, *Sermons*, vol. II. Ed. de Josep Sanchis Sivera, Barcelona, Barcino, 1934, p. 50.

nemas palatais son estrañas no territorio galego) ou léxicos (a forma *palavra* en portugués, fronte a máis frecuente en galego *paravoa*)³¹. Se na actualidade se tratase dun único país, probablemente veríamos neses testemuños tan só a posible indicación dunha determinada variedade dialectal; non obstante, estase a enfocar como se fose un feito de enorme envergadura, cando tampoco resulta doado no dominio castelán precisar se un determinado documento medieval procede de Burgos, de Palencia ou de Madrid.

A mellor tradición filolóxica optou polo camiño da prudencia e así, por exemplo, Carolina Michaëlis sinala que dá o nome de galego-portugueses: «a todos os textos escritos na linguagem comum falada e escrita nos séculos XIII e XIV na faixa ocidental da Península, aquí e alí do Minho, con divergencias muito pequenas, tão pequenas que não convém estebelecer divisões»³². Nesta mesma liña de prudencia moveuse Diego Catalán, quen, ó falar da *Crónica de Acenheiro*, engade en nota que «no es de creer que Acenheiro tuviese una cultura filológica tal como para determinar si un texto de la primera mitad del s. XIV era 'gallego' o 'portugués', cuando filólogos modernos de la talla de Carolina Michaëlis, J. Leite de Vasconcelos o L. F. Lindley Cintra han vacilado en la atribución de varios textos arcaicos a una u otra variedad de la lengua gallego-portuguesa»³³.

Diante desta situación, Cintra incide na necesidade dun estudio sistemático dos documentos medievais, que permitise «dar solución definitiva a este tipo de problemas»³⁴. Na actualidade dispoñemos dun

³¹ Cf. Rudolf Rübencamp, «A linguagem das *Cantigas de Santa Maria* de Afonso X, o Sábio», *Boletim de Filologia*, I (1932-1933), pp. 272-356, Jorge de Moraes-Barbosa, «La langue de la *Chronique de Castille* (ms. 8817 de la bibliothèque Nationale de Madrid) nas *Actas IX Congreso Internacional de Linguística Românica*. Vol. II = *Boletim de Filologia*, XIX (1960), pp. 151-158; *La traducción gallega de la Crónica general y de la Crónica de Castilla*, ed. Ramón Lorenzo, Ourense, Instituto de Estudios Orensanos «Padre Feijoo», 1975, esp. pp. xxviii-xxxv; *Crónica troyana*, ed. Ramón Lorenzo, A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza, 1985, pp. 82-167.

³² Carolina Michaëlis de Vasconcelos, *Lições de filologia portuguesa*, Lisboa, Dinalivro (s.d. 1912), p. 333.

³³ *Crónica de 1344*, ed. de Diego Catalán, Madrid, Gredos, 1971, p. xxxviii. Noutro lugar, facendo explicitamente referencia á traducción da *Crónica de Castilla*, aínda puntualiza que a influencia da historiografía afonsina se manifesta inicialmente na «traducción al gallego-portugués de algunos textos cronísticos de la escuela castellana. Aunque es dudoso si estas traducciones son portuguesas o gallegas y si se hicieron en el reino de Portugal o en el de Castilla y León» (*vid. tamén p. xlv*), cf. R. Lorenzo 1975, *op. cit.*, pp. xix-xxv.

³⁴ *Crónica geral de 1344*, ed. de Luis Filipe Lindley Cintra, Lisboa, Academia Portuguesa da História, 1951, vol. I, p. cccxxvii; unha idea semellante expresa R. Lorenzo, «Gallego y portugués. Algunas semejanzas y diferencias», en *Filologia y diáctica hispánica. Homenaje al prof. Hans-Karl Schneider*, Hamburg, Helmut Buske, 1975, esp. p. 157.

volume que responde, en boa medida, ó desexo de Cintra; tratase, é evidente, da *História do galego-português* de Clarinda de Azevedo Maia³⁵. Alí, partindo dun amplo corpus documental, preténdese determinar ata que punto «divergiam as variedades idiomáticas faladas a norte e a sul do Minho, quer durante o período de relativa unidade lingüística, de que pode considerar-se como termo os meados do século XIV, quer nos séculos seguintes, em que [...] se acentuam as divergências [...] acabando por constituir dúas línguas suficientemente diferenciadas, [...] mas, ao mesmo tempo, estreitamente aparentadas»³⁶.

O certo é que as conclusións do traballo son claras e a investigadora portuguesa pode afirmar que «não só em relação a língua das composições trovadorescas, mas também a textos escritos doutra natureza, como são, por exemplo, os documentos notariais, se aplica a designação de galego-português. Pode falar-se, realmente, de uma comunidade lingüística no Noroeste de Portugal e na Galiza, o que, naturalmente, não implica uma unidade total, uma total uniformidade na língua das dúas regiões. O esencial, porém, é que, se está em presenza do mesmo sistema lingüístico, embora ocorram algunhas diferenzas, não esenciais, não só entre a zona galega e a portuguesa, mas também no interior de cada una das áreas. [...] De qualquer forma, parece não poder contestar-se a existência, durante o período medieval, sobretudo durante os séculos XIII e XIV, de uma comunidade lingüística, de uma unidade lingüística fundamental, em toda a vasta zona do Noroeste peninsular que se estendia desde o Douro até ao mar Cantábrico»³⁷.

O detallado esforzo da profesora Maia permite acollernos a este concepto de *comunidade galego-portuguesa* durante o período medieval, e designa-los nosos textos como «galego-portugueses», por máis que os fragmentos das *Partidas* ou do *Ordenamento de Alcalá* fosen preparados, sen dúbida, para uns receptores galegos, mentres non temos ese mesma seguridade polo que fai referencia ó último bifolio.

Polo que respecta ós distintos fragmentos do Arquivo do Reino de Galicia, presentan diferenzas evidentes desde unha perspectiva lingüística.

Ordenamento de Alcalá. Non podemos resaltar especiais marcas na versión do *Ordenamento de Alcalá*, que se axusta ós moldes do galego da época (como algún caso de artigo *lo: por los*). Se cadra podemos chama-la atención sobre algún caso — polo demais nada inu-

³⁵ Coimbra, INIC, 1986.

³⁶ *Ibid.*, pp. 886-887.

³⁷ *Ibid.*, pp. 889-891.

sual na prosa galego-portuguesa— no que o grafema *g* representa a fricativa palatal sonora /ʒ/ (*prigon, pelegas*), ou sobre exemplos que poden apuntar á perda da diferenca entre sibilantes xordas e sonoras en territorio galego (*podese, podese*). O mesmo que sucede en moitos outros textos, podemos observar tamén unha grande vacilación á hora de representa-las palatais nasal e lateral e a nasal en posición implosiva³⁸.

Terceira Partida. Deixando a un lado problemas simplemente gráficos³⁹, como a utilización do grafema *ll* para a lateral /l/, moi corrente nos textos medievais (*ella, aquilo*), ou o emprego da grafía *l*- probablemente co valor da lateral palatal /l/ (*que la*)⁴⁰, podemos chama-la atención sobre a aparición neste texto galego das formas do artigo e pronome *lo(s), la(s)*. Nalgún caso estas grafías poderían ser aceptadas como arcaísmos, resultado da conservación das antigas formas con *l*- por motivos de fonética sintáctica (cando a palabra anterior remata en *-s*: *todalas, -r: porlo*, ou nasal: *non la*)⁴¹; non obstante, noutros moitos exemplos (*mostre la, ponendola...*) a súa aparición (e mesmo a ocasional presenza da variante *el*) semella obedecer a unha simple contaminación do castelán, idioma desde o que se está a realiza-la versión galega (*el demandado* vs. *o demandado, el preito* vs. *o preito*, etc.). Tamén parece o trasfondo castelán do texto o causante da presenza de formas verbais como *ganarie* ou *tenie* explicables naquela lingua⁴², mais non en galego nin en portugués.

Primeira Partida. Se no caso do fragmento da *Terceira Partida* os descoidos do copista-tradutor son relativamente poucos, moi diferente é a situación do fragmento da *Primeira Partida*. O responsable desta versión, extremadamente descoidado, tenta trasladar ó galego un texto que estaba á súa disposición en castelán. Utiliza formas galegas nas que as vocais medias tónicas latinas non mostran ditongación (*morde, morte, torto, pode, corpo, cegos, fossen, medo...*), pero ó seu lado figuran formas ditongadas que deixan ve-la orixe castelá do texto

³⁸ Non imos incidir nas representacións gráficas da palatalidade, normais neste tipo de textos: *tenna, enalleada, camoo* (aínda que esta última forma non deixa de presentar interese, pois Maia non a documenta en Galicia a partir de 1315 e si en Portugal; *vid. Maia*, p. 600).

³⁹ Estaría fóra de lugar insistir no léxico poliformismo que se produce nos documentos redactados ó norte do Miño, faltos dunha norma unificadora; tampouco é preciso aludir á forte castellanización que se observa, moi especialmente naqueles documentos que, como algún dos que hoxe nos ocupan, son produto dunha tradución desde o castelán.

⁴⁰ *Vid. Maia*, pp. 494-500.

⁴¹ *Vid. Maia*, pp. 646-648.

⁴² *Vid. Paul M. Lloyd, Del latín al español*, Madrid, Gredos, 1993, pp. 574-579.

(*rruegue, viene, cielo...*); mesmo aparecen a pouca distancia *mola* e *muola*. Móstrase algo máis coidadoso con respecto ó tratamento dos ditongos decrecentes, que adoita conservar ó xeito galego (*outro, ou, leygos, dereyto, maneyra, queyra...*), coa presenza de vocais nasalizadas (*bõa, algũa...*) ou coas formas do posesivo (*seu(s), sua(s)*, aínda que tamén aparece *su*), pero non é quen de evitar castelanismos evidentes como *yo, mio* ou *Dios*, e mesmo chega a alterna-la voz *cuello* con *pescoço*. Tampouco pode evita-la aparición abondosísima das formas do artigo *lo(s), la(s)* e *el* ou a forma verbal *salie*. Observamos tamén algún caso de confusión entre os grafemas que corresponden ás sibilantes africadas (*justiza, justiça*).

Textos de lexislación eclesiástica. Moi diferente ós dous últimos casos é a situación dos fragmentos do bifolio deteriorado, nos que non podemos ir moi lonxe neste breve comentario debido á escasa extensión dos parágrafos lexibles. Neste caso a lingua que podemos entrever semella moi correcta e os casos de artigo *la, lo* (*por la, todoslos...*) teñen a súa explicación dentro do sistema lingüístico galego-portugués da época. Tampouco resulta estraña a vacilación entre *oi* e *ui* (*muyto, cuydaste, coydou...*) nin as dúbidas no momento de representa-las nasais palatal e alveolar (*gaanar, saño...*). En todo caso, se pretendesemos precisar algo máis o lugar de procedencia do texto non nos serviría como recurso a presenza de terminacións en *-on* (*mal-digon, perdigon...*) habituais tanto en Galicia como en territorio portugués⁴³. Se cadra o elemento máis significativo podería se-la presenza dunha forma rematada en *-bel* (*perduravel*), normal en terras lusas, fronte ás solucións medievais máis comúns en territorio galego *-vil* e *-vele*.

Edición dos textos

Transcribímo-los textos respectando os seus sistemas de representación gráfica. En liñas xerais, agás nalgún punto concreto, coincidimos coas normas de transcripción propostas polo profesor Lorenzo⁴⁴: deste xeito, eliminamos todo til ocioso (coño, dapño, omñe, oñe, tâes, avõ), mentres respectamos o til de nasalidade⁴⁵. Non obstante,

⁴³ Vid. Maia, p. 602.

⁴⁴ «Normas para a edición de textos medievais galegos», en *Actes du XVIIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, ed. Dieter Kremer, vol. 6, Tubinga, Max Niemeyer, 1991, pp. 76-84.

⁴⁵ Aínda que, ó igual que o profesor Lorenzo, estamos certos de que ás veces representa unha consoante nasal e outras unha nasalización da vocal sobre a que se sitúa.

consideramos oportuno regulariza-lo emprego de *i* e *j*, *v* e *u* segundo sexan vocal ou consonante. Transcribímolo signo tironiano como *e*.

Para facilita-la súa lectura, puntuámolos fragmentos e utilizámolas maiúsculas e minúsculas de acordo co uso moderno; dividimos e unimos palabras, mais non acentuámolo fragmento.

Indicámola resolución das abreviaturas con cursiva. Entre \ / van as verbas interliñadas e entre < > as exclusións dos copistas. Entre [] situamos aquelas pasaxes do texto que non se len pero que podemos reconstruír. Tódalas outras intervencións dos editores van indicadas en nota. Nos fragmentos 4A e 4B mantémola disposición de liñas do manuscrito, para facilita-las referencias posteriores.

TEXTO 1

*Ordenamento de Alcalá*⁴⁶

[f. 1^r]

Ley .lxv^o. De como pidirom a el rrey os fillosdalgo *que* les tirase o *ordinamento que fezo en Burgos e que se podesem desafiar*⁴⁷.

Por tirar contendas et pelegas *que* acaesçem *ontre* os ffillosdalgo, et danos, et males, et rroubos *que* viiñã aa *terra* porlos desaffiamêtos *que* sse faciã entre elles soltamente, como nõ deviã, ordinamos ãno *ajuntamento que ffezemos em Burgos* ãno ano de era de mill et trezentos e sateenta e seys anos, *con consello de Johan nunez señor de Viscaya, nosso mordomo mayor et nosso alfferrez, et dos outros homes boos e ffillosdalgo que sse y acaçerem conosco, que nõ se podes se ffazer os desafiamentos senõ em çerta maneira* ãno dito *ordinamento* contenydo. Et agora, em estas cortes *que ffezemos em Alcala de Fenares, pedirõ nos por merçee quelle tirasemos o dito ordinamêto e*

⁴⁶ O texto correspóndese coa versión castelá promulgaga en tempos do rei Afonso XI, dividida en capítulos — que na nosa traducción son leis—. Foi editada pola Real Academia de la Historia en 1861: *Cortes de los antiguos reinos de León y Castilla*, tomo primero, Madrid, Rivadeneyra, pp. 492-593, esp. pp. 543-546. É esta primeira redacción a que ten, en castelán, unha maior transmisión textual; son menos os mss. que conservan a revisión do texto feita e promulgada nas Cortes de Valladolid de 1351 por Pedro I, co texto dividido en títulos. Nesa segunda redacción o noso fragmento é o texto da lei única do título xix, cf. ed. de Ignacio Jordan de Asso y del Río e Miguel de Manuel y Rodríguez, *El ordenamiento de las leyes que Alfonso XI hizo en las Cortes de Alcalá de Henares*, Madrid, Calleja, 1847, pp. 65-69.

⁴⁷ Cap. lxvi na edición.

lles outorgassemos *que* sse podessem desaffiar como o aviam de fforo. Et nos, cõ acordo de nosa corte e cõ *conselo* delles, por *que* fallamos *que* esto *que* nos pediam era mays sem dapno e sem *perigoo* delles, teemoslo por bem et ordinamos em esta *guisa*.

Ley .lxvj. Por *que* cousas se podẽ desaffiar os fillosdalgo⁴⁸.

Estas som as cousas porque podem desaffiar huũ ffidalgo a outro por ferida ou por *prigõ* del *que* desafia ou por correr cõ el, e *otrossy* por morte de padre ou de madre ,ou de avoo ou de auoa, ou do bisavo ou de bisavoa, ou de ffillo ou de ffilla, ou de nepto ou de nepta, ou de bisneto uo de bisneta, ou por morte de yrmaão ou de yrmaã, ou do tyo ou d[e tya, ou de] primo ou prima de seu padre ou de sua madre, de primo ou segundo del *que* desaffia, ou por fer[ida] ou por *prigom* dos ditos barões ou de qualquer dellos, avendo elles embargo *porque* no[n] podesem desaffiar et *seguir* enemizade. Et por las parentas ãnos ditos grados ou por sua moller [...] *que* desaffia *porque* som pessoas *que* nõ podem desaffiar nẽ *seguir* enemyzade [...] barões ou qualquer delles nõ *quiserem* por sua desonrra das ditas cousas ou por algũa delas desaffiar nẽ *seguir* enemizade podendo ffazer y outro seu parente nõ poda desaffiar por elles.

Ley .lxvija. Se alguũ fidalgo⁴⁹ for duũ lugar a outro du morar outro fidalgo⁵⁰

Outrossi se alguũ fidalgo for duũ lugar a outro du mora outro ffidalgo ou d[u] estevese la sua moller ou sua madre [...] ⁵¹ alguũ peom de fillodalgo *que* y morar ou *estever*, *que* por eso posa desaffiar [o *que*] recebeu a desonrra. Et se alguũ ffidalgo, ou peom *que* [...] ⁵² cõ outro caualeyro, ou ome ffidalgo ffez[...] ⁵³ esto *que* dito he, *que* aquel cõ *quẽ* viver *que* o nõ acola e *que* o deyte dessy. E se ffidalgo for et acoller et nõllo echare dessy, *que* posa desaffiar o *que* recebeu a desonrra. Et aquel *que* o acoller ao ffidalgo *que* este maleffiço ffezer, seyndo aff[...]⁵⁴ primeyramente el *que* o acoller por el meyrino del rrey ou por el *querelloso*. Et se o [...] ⁵⁵ o maleffiço ffor peom, *que* aquel cõ *quẽ* viver *que* se ia teudo dello entregar ao meyrino

⁴⁸ Cap. lxvii na edición.

⁴⁹ Ms. *fidaldo*.

⁵⁰ Cap. lxviii na edición.

⁵¹ Texto castelán: «madre, e firiere, o matare, o prendiere algún peón...».

⁵² Texto castelán: «peón que viviere».

⁵³ Texto castelán: «ficiere».

⁵⁴ Texto castelán: «afrontado».

⁵⁵ Texto castelán: «si el que ficiera el mal fecho».

[...] ⁵⁶ rrey se o poder aver. Et se o nõ ffezer seyndolle affrontado como dito he, *quelle* [...] ⁵⁷ por eso o *que* rreçebeu a desonrra. E o meyrino del rrey *que* tome o peom e *que* lle de a [...] ⁵⁸ su foro sen ⁵⁹ nõhuũ alongamêto.

Ley .lxviii. Se alguũ fidalgo tomar algũa cousa *por* força como pode seer dasaff[i]ado ⁶⁰.

Outrossy se alguũ fidalgo ffor de huũ lugar a outro do mora outro fidalgo ou [...] ⁶¹, ou s\u/a moller, sua madre, et tomar ou prender algũa cousa y *por* [...] ⁶² desaffiado por ello, salvo se o *que* esto fezer ffor meyrinho del rrey ou [...] ⁶³.

TEXTO 2

Partida Primeira (Título V leis 48 a 53)

[f. 1ra]

Ley .xlvi. Como el predicador pode a las vezes castigar asperamente, *pero* cõ mesura e nõ *con* vanagloria, a los *que* sermonarẽ.

Castigar pode el predicador a las vezes asperamẽte en su predicaciõ; *pero* devẽlo *fazer* cõ mesura, ca por el castigo desmesurado nõ sse enmenda tãbẽ la vida de los omes como por el outro, nõ fazẽ a seus mayores: ante fincã como *querelosos* dellos, teniendo *que* lles dan mayor pẽna *que* non deviã aaver.

Mas el prelado *que* nõ *quer* castigar tãbien os clerigos como os legos de seu obispado, poys *que* sabẽ *que* pecã, fazẽ muy grã yerro e devel poner pena seu mayoral por ello. Ca, segundo disso Sant Agustinho, el obispo *que* nõ es castigado mas lle devẽ dizer «Can» *que* outra guisa, ca se nõ morde ou deve dizer *que* nõ es obispo; porque nõ a en el mũdo tan mal prelado como por seer lesongero e por medo de los omes lo dexa de castigar, ca el *que* es posto *para* esto e nõ lo faze,

⁵⁶ Texto castelán: «merino del rey».

⁵⁷ Texto castelán: «que le pueda desafiarse por ello el que...».

⁵⁸ Texto castelán: «le de la pena según su foro».

⁵⁹ Ms. se.

⁶⁰ Esta división non existe na edição, onde o *que* segue é parte do texto da lei anterior.

⁶¹ Texto castelán: «o estuviere él».

⁶² Texto castelán: «por fuerza, que pueda ser desafiado».

⁶³ O texto castelán prosegue: «o otro oficial que aya la Justicia».

nō pode seer sen culpa, porque semella *que* lo *consinte* e lo *tiene* por bien.

Et por esto diz el dereyto antigo *que* los fazedores del mal e dos *que* lo *consentē* a *fazer* igualmente devē seer penados; et desto ave-mos enxêplo en la vella ley *que* Hely sacerdote, porque nō *quiso* castigar seus fillos de las maldades *que* faziã, *que* morrio por ende mala morte. Unde a los *prelados que* esto fezerē e nō sse *quiserē* de lo emendar, depouys *que* forē amoestados, devēlles *toller* os *mayorales que* an *poder* sobre ellos los lugares *que* toverē.

Ley .xlix. Por quaes yerros deve el *prelado* demãdar *perdon* a aquellos a quem a *poder*.

Nenbrado deve seer e aperçebudo el obispo ou *qualquer* de los outros *prelados* *sobredictos que* si en sus paravlas dixerē alguna sobejana por rrazō de malquerença *que* *queyran* a alguū ome, assi como mal tragendolo e denostandolo, quel rruegue e quel demande *perdon*. E assi deve *fazer* mostrar sse polo *que* dize en el Avangelio: «se *quiseres* offerrescer algũa cousa antel altar e te acordares *que* tu *crístiao* a *querella* de ti, por torto *que* lle fizische, dexa aly la offera *que* *quieres* *fazer* e vē rrogarlo *que* te *perdon*; e despoys vē offerrescer».

Pero este yerro atal mas de ligeyro deve seer *perdonado* al *prelado que* a outro ome, ca apenas se pode gardar el *que* a de *governar* *compãna* e de castigarla *que* nō faga ou nō diga aas *vegadas* algũa *cousa* ademas. Mas si este *que* desuso es dito esto fezesse en maneyra de castigo, nō deve demandar *perdon*, *maguer* errasse en ello, porque nō abaxasse su onrra e seu *poder* omillãdosse ademays; ca a las *vezes* los *prelados* *quando* mucho se *quiserē* omillar e an *grand* *paria*⁶⁴ [f. 1rb] cō ellos los *menores* ellos *miismos* se *despreciã* por ello, assi como se mostra por las paravlas de los *sabios*: *que* del *grand* offerescimento *que* es ontre llos *sennores* e los *vassalos* nasce *despreciamento* al sēnor. E por ende el *prelado*, por sua *sabedoria*, *acresçer* deve la onrra de su *dinidat*, porque nō sea *despreciado*.

Ley .l. Como el *prelado* nō deve castigar de maneyra *que* nasca ende *grande* escãdalo.

Asperamente pode el *prelado* castigar a aquellos sobre *que* a *poder* *quando* *fazē* algũa *cousa* *desguisada*, assi como diz en la *terceyra* ley ante desta. *Pero* *develo* *fazer* de *guisa que* nō nasca ende *grand* *escandalo* se devē gardar e de *qual* nō fezerō os *sanctos* *padres* *depar-*

⁶⁴ Traduce o castelán *paridad*.

timêto en esta rrazõ. E disseron⁶⁵ *que se el prelado leyxasse de fazer ou de dizer algũa cousa por medo descandalo, que fosse de tal natura que por dexarla cayse en pecado mortal, que mellor era que la gente se escandalizasse que el pecasse mortalmente.*

Et esto seeria quando el prelado dexasse de fazer boa vida, ou demandar a los outros *que lla fezessẽ* o de dizer ou de fazer la verda-de *que es en la justiza e en el ensinamento de la fe, por medo descãdalo e porque los omes nõ sse escandalizasse.* Et esto seeria quando el prelado entendesse *que deve amãssar la obra de la justiza por desviar escãdalo, acaesçendo sobre que cousa en que poda fazer merçed; mays esto nõ a de fazer muy ligeiramente e a mẽos de saber se aquellos que fezerõ el feyto porque quer fa[zer]⁶⁶ la justiza son poderosos ou muitos, assi como X arriba⁶⁷; ca entonçe ben la pode dexar por medo descandalo, pero nõ en todos: ca en todas guisas escarmento deve fazer en alguũs de aquellos que forõ comẽçadores ou mayorales en aquel feyto. Empero, se aquellos a quen fezere el prelado tal merçed como esta se quisera defender por façãyas, dizendo *que* outros lo fezerõ ante dellos, tal yerro como aquel cõ *que* lo husarõ assi en las villas en los fueros antigos; e, por ende, *que* ellos outrossi nõ devẽ rreçeber pẽna nẽ la merçee, atales como estos nõ *querẽ* el dereyto de *sancta* igreja que ajã deles merced; ante manda pesar *contra* ellos muy cruamente, porque la cousa mala e desguysada *querẽ* meter por foro e por custume, seẽdo desconnoscentes de la merçed *que* los fecerõ e *querẽdo* de la connosçiença.*

Esso miismo deve fazer *contra* aquellos *que* fezerẽ alguu pecado e lo *quiserẽ* muyto husar; ca estas cousas devẽ seer muyt castigadas, porque los outros nõ tomen ende enxẽplo para fazerlas.

Ley .li. Como el prelado nõ deve leyxar de mostrar al poblo las cousas *que* lle *consentirẽ* por temor descandalo.

[f. l^{va}] ⁶⁸

[...] deyxar muytas cou[sas]
[...ma]is esto nõ *convẽ* al prelado
[...p]aravla de Deos

⁶⁵ Ms. *dissero*.

⁶⁶ A rotura do manuscrito impide le-la última sílaba, que reconstruímos.

⁶⁷ O texto castelán le «assi como de quarenta arriba». O final da liña anterior está deteriorado; pode faltar algún número romano.

⁶⁸ O comezo do folio está moi deteriorado; transcribímo-lo que podemos ler ou deducir. O texto castelán escribe: «Miedo fãze a los omes fazer e dezir cosa sin guisa: mas esto non conuiene al perlado que ha de predicar e ensinar la palabra de Dios: que

[...] ensannamento de
 [...] falsa rrazõ
 [...] arẽ fossẽ malos e
 [...] dos en sua maldat assi que se nõ queiran
 [...] mēdar por seu ensinamento ou por sua predica
 [...] entonçe pode callar assi como de suso es dito
 [...] ley que fabla. Mays esto se entende
 [...] nõ se querẽ amparar por las
 rrazon que dize en la ley antedita, que fabla des
 [...] quiere acusar e defender dizẽdo
 que nõ querem tomar seu ensinamento, porque bẽ podẽ fazer aquello
 que lles defende porque nõ es peccado. Entonçe devẽ passar contra
 ellos quanto poder como contra ereges, maguer seã muytos; e nõ lo
 devem lezar cõ medo descandalo.

Pero se aquelles a quen castiga el prelado fossen tã poucos e po-
 derosos e comnoscesse aquel erro en quelles travã e nõ se quiserẽ en-
 de quitar, esforçando en si miismos ou en outra grand gente que sse
 touvesse cõ ellos, quando tal cousa acaescer, manda sancta igreja que
 el prelado lles de passada por nõ meter escandalo de que nasce escan-
 dallo e departamento ontre sancta igreja e ellos. Pero todavia deles
 castigar [aparta]damente⁶⁹ de como estã en perdimento de
 [...] [al]mas [...], mostrandolo [por] las sanctas paravlas
 [...] mayores
 [...] emēdados
 [...] a los outros a emēda
 [...] ou aquele mal que fazẽ⁷⁰.

por temor descandalo mude su enseñamiento e diga falsa razon, quando predicare. Pe-
 ro si aquellos a quien predida o enseña fuessen malos, o endurecidos en su maldad,
 assi que non se quisiesen enmendar por su enseñamiento e por predicacion, estonce
 bien puede callar, assi como de suso diximos en la ley que fabla en esta razon. [refi-
 rese á lei XLV deste mesmo título] Mas esto se entiende solamente de aquellos que non se
 quieren amparar por alguna de las razones que dize la ley ante desta. Ca si se quieren
 escusar e defender, diziendo que non quieren tomar su enseñamiento, porque bien pue-
 den fazer aquello que les defiende porque no es pecado, estonce deue passar contra
 ellos quanto pudiere, como contra herejes: e maguer sean muchos, non lo deue dexar
 por miedo, nin por escandalo».

⁶⁹ As últimas liñas son de moi difícil lectura; reconstruímos esta última palabra
 apoiándonos no texto castelán.

⁷⁰ O texto castelán le nas últimas liñas: «Pero todavía los deue castigar apartada-
 mente: e mostrarles como estan en perdicion de sus almas, mostrando gelo por la santa
 escritura: porque teman a Dios, e se vayan, tollendo del yerro en que estã, e esto deuen
 fazer: mayormente a los mayores, e mas entendidos: ca despues que estos fueren en-
 mendados, mas de ligero pueden a los otros traer a enmienda, e tollerlos e aquel mal
 que fazen».

Ley .lii. En *qual* maneyra pecca mortalmente *que* faz el escãdalo.

Mortalmente pecã alas vezes, segundo *que* en esta ley se demonstra, *aquel* de *quen* viene el escandalo, porque los outros omes an rrazõ de pecar. E provasse por estas rrazões, *que* disso Nostro Señor Ihesucristo enel evangelio: «Mal verra a *aquel* ome por el *qual* escandalo viene, e mays valdria *que* lle possesse una muola al pescoço e lo echassem en fondo del mar».

Et poys *que* al escandalo poso pena de morte, ben sse deve entender *que* es pecado mortal. Et en esta rrazõ disso Sant Agustino *que* mays val morrer de fame *que* comer en escandalo de las cousas *que* sacrificã a los ydolos; e esso⁷¹ disso porque en *aquel* tenpo erã y gẽtiles *que* os adoravã e faziã alguũs delos sacrificios de [man]jares⁷² *que* lles poniẽ delante, onde los *que* dellos comẽ pecavã mortalmente movendo a los outros porque lo aviã a *fazer*. Aun tovo por bẽ Sancta Ygreja *que* nõ tan solamente se gardassẽ descandalo de los mayores, [f. l^{vb}] mays aun de los menores. Ca estas paravlas disso Nostro Señor en el Evãgelio: *que* *aquel* *que* escandalizasse uno solo destes menores *que* en El creer, *quel* deve seer atada una mola al cuello e echalo en el fondo de la mar. Et por estas rrazões \se/ *prova* e por cada una dellas *que* mortalmente peca *aquel* *que* faz ou diz cousa onde nasce escandalo, porque an de *fazer* pecado mortal tã bẽ os mayores como los menores.

Ley .liii. En *que* cousa nõ faz pecado mortal *aquel* de *que* nasce el escãdalo.

Honesta e bõa vida fazẽ alguus prelados, *pero* porque sospeytam algũas vezes los omees *contra* elles *que* nõ es assi, nõ sabendola verdat, pecã escandalizãdosse. Et en tal rrazõ como esta dixerõ os Sanctos Padres *que* nõ peca mortalmente el prellado, maguer os outros escandalizẽ por rrazõ del, poys *que* el nõ a culpa; ca la verdat *que* tiene lo escusa solamẽte del pecado e mayormente el ben *que* faz. E esto se *prova* por Sãt Paulo *que* disso: «el testemõyo de la *nostra* volütad es *nostra* alabança». Outrossi disso Iob: «Mio testigo es en el cielo, ca Dios sabe lo *que* yo fago». Esso miismo *prova* Sant Agustino dizendo: «sospeytẽ a ousadas de mĩ quanto se *quiserẽ*; solo *que* mi cõciencia nõ me acusẽ delant Dios»⁷³. E por esto devẽ *querer* *que* los omes

⁷¹ Borroso no ms.

⁷² Borrosas as dúas liñas no manuscrito.

⁷³ O texto castelán resulta algo máis extenso: «Esso mismo dize sant Agustin Sospecha quãto te quisieres, solo que a mi la mi cõciencia non me acuse ante Dios: porrende quando tal sospecha acaesciesse, deue el perlado trabajar de fazer buena vida, mostrando su verdadera entencion, poque los pueda sacar de aquello que sospechan».

lo sepã, ca en seer os omes de boa vida encubertamente nõ fazē prol senõ a ssi miismos, e en seerē de boa fama *aproveytã* a ssi e aos outros. Et por esto nos disse emxēplo *Nostro Señor Ihesucristo* *quand* dixo a Sant Pedro: «Ve passar e pecha por ti e por [...]»⁷⁴ *cuia* sospeyta nasçeo el escandalo, lles mostrara sua volûtade *para* tollerlos del erro en *que* caerõ, *maguer* nõ *quisessē* creer nõ *leyxassē* de pecar, como *quer que* el sen culpa sea, *devesse* doller por ende en seu coraçõ e mostrar *que* lle pesa, *poys que* por rrazõ del se moverõ a *fazerlo*. Et esto se *prova* por un exēplo que nos dio(s) *Nostro Señor*⁷⁵ *quando* disse aos fariseos *que* lo *que* *entrava* *por* la boca nõ ensuzava al ome, mas lo *que* *salie* del coraçõ. E por esta paravla forõ escandalizados os fariseus e dixerõlo seus discipulos; e resposoles El: «*Leyxadelos* yr, *que* cegos sã e gardadores e guiadores de ciegos»⁷⁶. Onde *convē* por força *que* *quando* hun cego guiar a outro <en el foy>⁷⁷ *que* *ambos* *ca* *yã* en el foyo. E depouys disse El a seus discipulos, como rresponddēdolles, *que* *erã* aun sen entendemento, ca lo *que* *entra* *por* la boca al corpo nõ ensuza al ome, mas *partesse* *por* *aquelles* lugares por do *convene* e *governa* al corpo; mas lo *que* *sale* del coraçõ del ome, assi como furto, o omicidio, o adulterios, pensamentos maos e as outras cousas semellante destas, ensuza al ome *porque* lle tolle la bõa fama. Et esto mostra a seus discipulos por darlles a entender *que* nõ avia el dito *porque* *devesse* los...

TEXTO 3

Partida Terceira (Titulo II leis 19 -fin- a 26)

demandado de entregarlle *aquella* cousa, e demays peytarlle o daño *que* *provar* *que* *avẽo* en ella por sua culpa ou por seu engaño.

Ley .xx.^a Qual dereyto e dos *que* nõ amostram as cousas *que* lles demãdã en juizo.

Ligeiramente acaesceria *que* o demandado nõ averia poder de mostrarla cousa en juizo aa sazon *quella* demãdassē; *pero* se o demandador *porfiar* yndo adeante *por* lo preito, poderlo ya depouys *fazer*

⁷⁴ Liña completamente ilexible por ter servido de dobra. O texto castelán di: «Ve a pescar para ti e para mi, porque non los escandalizemos. Pero despues que aquel, por cuya sospecha nascio el escandalo...».

⁷⁵ O texto castelán escribe: «nos dio nuestro señor Ihesu Christo».

⁷⁶ Parece que o copista tivese cometido un erro e o corrixise, pois o texto castelán escribe: «que ciegos son e guiadores de ciegos».

⁷⁷ Tachado e puntuado por debaixo no manuscrito; o y grego sen acabar de trazarse.

no tempo *que quise[s]se*⁷⁸ dar o juizo sobre ella. Et porque de tal rrazõ como [e]sta poderia naçer algũa dulta, dizemos *que* en *qualquer tẽque* o demãdado aja poder de mostrar a cousa *que* lle de[m]andã en juizo, *que* o deve fazer. Mays se por ventura [e]n la sazõ *que* sse começasse o preito ouvesse poderio dela [m]ostrar a seu *contendor* ante o juiz e nõ lo fizesse, dizẽ[do]⁷⁹ *aque*l *que* lla demãdasse *que* nõ lo deve fazer, por *que* ten *que* [n]õ avia dereyto en ella. E *quando* el julgador *quisesse* [da]r o juizo e lle fizesse *mandamento* *que* lla mostrasse ou [l]la entregasse ou outro, e acaescesse *que* o nõ podesse [fa]zer, por *que* la cousa fosse *perdida* ou seendo *cousa* viva [f]osse *fugida* ou *morta*, entonçe, se o demandado [ten]⁸⁰ *aquella* *cousa* a *bueneffe* e *depoys* *perdeo* a *tenenza* [de]lla por algũa dellas *rrazõs* *sobreditas*, nõ e teu[do] de a mostrar *nẽ* peytar *nẽuna* *cousa* sobre esta rra[zõ]. Mays se o demãdado *contendesse* sobre *aquella* *cou[sa]* sabendo *que* nõ avia *nẽuna* *dereytura* *rrazõ* porque [o]⁸¹ *devesse* *fazer*, dizemos *que* nõ e sen culpa por *que* [an]te⁸² lo *deviã*⁸³ *mostrar* *que* lla ouvesse *perdida* *por* *morte* [ou] *por* *outra* *maneyra* *qualquer*. Et por ende dizemos *que* [de]ve peytar por ella al *que* la demãda *quanto* el la *fezer* [por]⁸⁴ *sua* *jura* *cõ* *aprazamento* do juiz. *Pero* se el demãda[do] a *quẽ* el juiz [de]mãda⁸⁵ *que* mostre la *cousa* se for tẽ[edo]r della e seendo *rrevel* nõ la *quiser* *mostrar*, *pode* [o] juiz *mandar* al *meyrõ* e *aa* *justiza* da *terra* ou [do] *lugar* *que* lla *tolla* e *que* a *faza* *paresçer* a *dereyto* en [ju]izo.

⁷⁸ Neste caso, como no das restantes reconstruccions que propomos, o corte do folio tan só permite adiviñar os grafemas amputados. «E porende dezimos que deue pechar por ella, al que la demanda quanto el la fiziere, por su jura, con apreciamento del juez», Alfonso X, *Las siete partidas del Sabio rey don Alonso el nono...*, Salamanca, 1555, Andrea de Portonariis (ed. facsimil, 1985), f. 8^b. Para o texto portugués, cf. ms. AN TT, Núcleo Antigo, n.º 3, f. 6°.

⁷⁹ Neste caso reconstruímos ese [do] sobre o testemuño das versións castelá (*Las siete partidas del Sabio rey don Alonso el nono...*, Salamanca, Andrea de Portonariis, 1555 [ed. facsimil, 1985], f. 8b) e portuguesa do texto (ms. AN TT, Núcleo Antigo, n.º 3, f. 6°).

⁸⁰ Reconstrucción completa sobre outros testemuños, pois o corte impide a lectura; port. *tinha*, castellano *tiene*.

⁸¹ Reconstrucción completa, pois non se aprecia nada.

⁸² Só podemos le-las dúas últimas letras.

⁸³ Transcribímolo til de nasalidade que figura sobre a última silaba, aínda que non semella senón un erro gráfico.

⁸⁴ Non se le no texto galego; reconstruímo-la preposición sobre os restantes testemuños desta lei.

⁸⁵ O fragmento áchase deteriorado por ter sido dobrado nesta liña para servir de cuberta.

Ley .xxi.^a Que el demandado *que* traspõ a cousa *que* lle demãdã *que* elle a deve aaduzer *por* sua custa.

Dado seyndo el juizo *contra* o demãdado *por* [a]ficamento do demãdador *que* mostre *aquella* cousa *quel* def[m]ãdã en *aquel* lugar du fuy comezado o *preito* *sobre*la, [t]eudo es de lo *fazer* se a *cousa* for y. Et se *por* la vêtura fosse en *outra parte* e pidisse o demãdador *que* la demãda *que* a adussesse en *aquel* lugar du fora comezado o *preito*, *por* resposta deve entonçe *aquel* julgador mãdar ao demãdado *que* lla aduga antel en tal maneyra *que* sse *perigro* ou *dessavêtura* acaescesse en la *carreyra* tragendoa, *que* sea *sobre* el e nõ *sobre* el demãdador. Et outrossi el e teudo de *peytar* a *custa* a o demãdado *que* *faze* en *traher* *aquella* *cousa*, foras ende se *aquello* *quel* demãda fosse *servo* ou *bestia* *que* nõ es teudo de lle dar *que* coma nõ *que* *vista*, ca esto o demãdado o deve a *fazer*. *Pero* se o *servo* *sobre* *que* fosse tal *contenda* como esta *soubesse* algun *mester* *por* *que* sse *governasse*, entonçe o demãdador lo deve *governar* *por* *que* *mentre* lo *faze* [f. 1.º] *traher* dun lugar a [outro *embargalle* o *que* *poderia* *gañar*]⁸⁶ *por* seu *lavor*. Et todo esto *que* *dissemos* a lugar *quando* el demandado *contende* a *bona ffe* *sobre* la *cousa* *que* lle *demanda* *por* algũa *dereytura* *rrazõ*, ou *tenna* *que* a en ella nõ lla *avendo* *trasposta* *enganosamente* a outro lugar. *Mays* se el, *por* *fazer* *engano*, a *trasposesse* dun lugar a outro *por* *encobri-la*, *estonçe* *deve* o demãdado dar *totalas* *cousas* *sobreditas* *que* *fossem* en *aduzendola* e aun de *mays* *parasse* ao *perigro* *que* lle *aveesse* no *camãno* *traendo* *aquella* *cousa* *que* lle *mãda* o *julgador* *entregar* ou *mostrar*.

Ley .xxii.^a *que* se o demãdado *traspos* a *cousa* *que* lle *demandã* *develo* *dizer* *quando* la demãdar en *juizo*.

Detenendosse el demãdado de *fazer* *mostra* en *juizo* de la *cousa* *movil* *que* lle demãdassẽ, *poderia* *acaesçer* *que* *duraria* *tãto* o *preito* *que* en *comedio* *daquel* *alongamento* la *ganarie* *por* *quanto* el *miismo* ou algun⁸⁷ *outro* a *que* a *ouvesse* *dada* ou *enalleada*, *segundo* *dissemos* en *las* *leys* *del* *titulo* *que* *fala* en *esta* *rrazõ*. Et *por* ende *dizemos* *que* *este* a *quẽ* na *demãdã*, *que* la *deve* *mostrar* en tal *estado* como *era* *quando* el *preito* *fuy* *movido* *sobre* *ella*. Esto *sse* *deve* *entender* se *entonçe* a *tover*. *Mays* se *por* la *vêtura* la *ouvesse* *enalleada*, *deveo* lo-

⁸⁶ Case media liña ilexible; soamente é posible le-los ástiles inferiores das letras. Reconstruímo-lo texto coa axuda da versión portuguesa («fazêdoo trazer dũu logar a outro ou êbargandoo que poderia gaanhar», f. 6°) e castelá («vn lugar a otro, le embarga lo que podria ganar por su lavor»).

⁸⁷ Aquí empeza a coincidencia entre este texto e o editado por E. Oviedo y Arce cit. supra (p. 106).

go a dizer *porque* el demandador possa *fazer* sua demanda sen meoscabo de seu dereyto; ca se desta guysa nõ le fezesse e depouys la *quisse* mostrar en *que* el outro la tovesse ganada por tẽpo, tanto valeria como se a tovesse rrebel nõ la mostrando *quando* ge la demãdassẽ, assi como dissemos na ley ante desta. E podelo *fazer* se *quiser* foras ende se o demandado nõ se *quisesse* *proveytar* della ganancia *que* fezera por tenpo *daquella* cousa, parandosse a rrespõder⁸⁸ por ella en juizo bẽ *daquella* guisa como se estovesse en *aquel* estado *que* era *quando* la comezarõ a demãdar; ca entõçe o julgador deve yr adelante *por* lo preito e nõ a *por que* yr *contra* el demandado *por* rrazõ *que* la mostre aa sazõ *que* aja gaãnada por tẽpo. Et esto a lugar nõ tam solamente na cousa movil *que* a de seer mostrada en juizo, mays aynda ennas rendas e ennos fruytos *que* dela seyssem depouys *que* o preito fosse movydo sobrella. Mays se *por* la vẽtura el *que* demanda *que* lle mostrẽ la cousa en juizo, la avia *perduda* por tempo *quando* a começou a demãdar, nõ es teudo o demãdado de gela mostrar, *porque* o demãdador nõ a nẽgũ dereyto en ella.

Ley .xxiii.^a Que dereyto e se o demandado nõ mostra a cousa movil *que* lle demandã en juizo.

Tal poderia seer a demanda *que* o demandador⁸⁹ faria en rrazõ de algũa cousa movil *que* la mostrassẽ en juizo *que* seeria mayor la *perda que* el receberia por rrazõ della se nõ paresçesse, *que* nõ valiira *aquello que* demãdara. Et esto seeria assi como se alguũ demãdasse a outro *que* lle mostrasse *servo que* diz el demãdador *que* era seu *porque quer* ganhar por el algun *herdamento* [f. 1vo] [ou outra cousa *que* era dada a *aquel*]⁹⁰ *servo* ou mãdada et nõ lo *quisesse* *fazer* poys *que* o julgador llo mandasse; ca se por esta rrazõ *porque* lle nõ fuy mostrado o *servo* perde o *herdamento* ou alguno outro dereyto *que* poderia gaãnar *por* el. En tal rrazõ como esta ou en outra semellãte dizemos *que* nõ tam solamente (dizemos *que* nõ tan solamente) es teudo o demandado de trager ao demãdador *quanto* *aquel* *servo* val, mays aynda todo o dãnõ e meoscabo *que* jurasse cõ *apreçiamiento* do julgador *que* recebera *porque* no lle fora mostrado en juyzo. Quãdo aliquis habet jurare cum extimacione ditis supra petitionem pro mios facta⁹¹. Outrossi dizemos

⁸⁸ A liña está moi deteriorada pola dobra, o que dificulta a lectura.

⁸⁹ Fin do texto editado por Oviedo y Arce (p. 108).

⁹⁰ Reconstruímo-lo texto guillotinado a partir da metade inferior das letras que se len e dos textos castelán («porque queria ganhar por el algun heredamiento, o otra cosa que era dada a aquel siervo, o mandada», f. 8th) e portugués («porque querria ganhar a el alguũ herdamẽto ou outra cousa que lhi era dada a aquel servo ou mãdada», f. 6th).

⁹¹ Frase latina en tinta vermella, escrita como se fose unha rùbrica. Figuraria na marxe como unha glosa e o copista (ou o traductor) incorporouna ó corpo do texto.

que se algũ mãdasse a outro en seu testamento hũ de seus servos qual el mays quisesse escoller ata tempo certo, se depoys aquel a que fosse facta a mãda pidissẽ que llos mostrassẽ todos para veer qual deles escolleria, et se por la vẽtura fosse que o herdeyro nõ lo quisese fazer, se passasse o praço en que o demãdador avia a escollenza daquel servo, deve peytar aaquel que gelos devera mostrar e nõ quiso o meoscabo que recibio porque nõ los mostrou, assi como de suso dissemos, poys que a mostra nõ fuy feyta en tempo que tovesse prol. Et esto que dizemos a lugar nõ tã solamente enno servo, assi como de suso dissemos, mays ainda en totalas outras cousas que sse fezessẽ desta maneyra.

Ley .xxiii.^a Que dereyto e se o julgador da por quito o que demãda a cousa e es tenedor della.

Da aas vegadas por quito o julgador ao demãdado por aquella cousa movil *quel* demãdã nõ la tiendo *porque* la pidio sen sua culpa e sen seu engaño; *pero* se depoys fallar *que* e teedor dela, nõ sse pode defender o demãdado en dizer *que* ja quito fuy daquela demãda por juizo, ca nõ lo quitarõ en la primeyra demãda se nõ *porque* la nõ pode mostrar. Mays se depoys la cobrou por *qual* maneyra *quer que* fosse teudo \e/ de mostrarla como de primeyro. Ca bẽ deve todo ome a entender *que* o quitamento nõ fuy feyto se nõ por rrazõ *que* la nõ <deve> tenie⁹². Mas se o julgador ouvesse quito por juizo ao demãdado *porque* nõ avia dereyto nẽuno na cousa, o demãdador sempre se pode deffender por ella por rrazõ daquel juizo *que* nõ e teudo della mostrar nẽ de rrespõder por ella ao demãdador nẽ a outro nẽuno *que* lla demãdas-se en seu nome.

Ley .xxv.^a Que o demãdado o demãdador deve sinalar o que demãda por certos sinaes.

Campo, ou viña, ou casa ou outra cousa *qualquer* daquellas *que* son chamadas rrayzes, *querendola* alguno demãdar en juizo por sua, deve dizer *solamente* en *que* lugar es e nomear os mojones e los lindeyros dela. Esso meesmo dizemos *que* deve fazer se a demãdasse por rrazõ *que* outro gela ouvesse enpennada et nõ na tovesse en \seu/⁹³ poder ou doutra maneyra *qualquer* *porque* tovesse *que* deve seer entregado della. *Pero* muyto sse deve gardar o demandador *quando* a cousa demãda por sua *quer* sea movil ou rrayz *que* se sabe a rrazõ

⁹² Ms. *deue* subpuntuado diante de *tenie*.

⁹³ Esta última palabra figura engadida na marxe.

[f. 1vb] porque ouve o sennorio dela assi como por [compra]⁹⁴ por donadio ou por outra maneyra qualquer que aja que lla po[n]ga⁹⁵ en sua demanda. Et esto toveron⁹⁶ que era dereyto por duas rrazões. A primeira porque quando soubesse[n] certamente a rrazõ porque e sua que ponêdola que sua demãda mays de ligureyro pode poys provar, e outrossi m[ays] en certo pode seer dado juizo sobrela. A segunda [porque] se acaescesse que o demãdador nõ prove aquella rrazon que pos[so]⁹⁷ en la demãda porque diz que era sua, que la pode depouys d[e]mãdar por outra rrazõ, se a ouver et nõ la enbarga[ra] el primeiro juizo que fuy dado contra el sobre aquela cousa mii[s]ma, poys que por outra rrazõ a demanda que nõ a que veer [cõ] la primeira. Esto se entende seendo livrada primeiramente[e] la rrazõ porque diz que era sua que ante nõ pode allega[r outra]⁹⁸. Et esto se prova por aquella novissima degretal de .de [re] iudicata. abbate e .i.a abbas de boniffaço⁹⁹. Mays se [o de]mãdador fezesse sua demãda geeralmente rrazõa[ndo] la cousa por sua nõ ponêdo a\l/gũna rrazõ senalad[a] porque ouve o señorio della, se for sentêza dada cont[ra el] porque nõ la podesse provar, nõna pode depouys demãda[r de] nõuna maneyra. Et esto e porque aly de hu la \de/mã[dava]¹⁰⁰ generalmente ençerro totalas rrazões porque a podia [de]mãdar. Pero se o demãdador quisesse¹⁰¹ dizer e mo[strar] alguna nova rrazõ porque el gaannara señor[io] daquella cousa depouys que fuy dada a sentêza cõtra [el] assi como se lle fosse dada ou comprada ou a ouvesse g[aa]nnada de novo ou en outra maneyra qualquer de aquel [que] avia poderio de darla ou de venderla, sobre tal rra[zõ] como esta bẽ pode fazer sua demãda de novo.

⁹⁴ Ms. *gracia*. Semella que o copista galego entendeu mal unha abreviatura de *compra*. O texto castelán di: «asi como por compra o por donadio, o por otra manera qual quier» (f. 9th) e o portugués «assy como por cõpra ou por doaço ou por outra maneira qualquer» (f. 7th).

⁹⁵ Comezan os problemas ó final de case cada liña, polo corte do pergamiño.

⁹⁶ Ms. *touero*.

⁹⁷ Non se le máis que o primeiro s.

⁹⁸ No manuscrito non hai espacio para *outra*, reconstruímo-lo texto pola versión castelá.

⁹⁹ Esta última frase non se le no texto castelán da edición nin no portugués; sucedería o mesmo que coa glosa latina anterior. Alude ó Decretal VI do Papa Bonifacio, lib. 2, tit. 14, cap. 3 (ed. Friedburg, vol. 2, pp. 1011 y ss.), pode ser que haxa algo máis escrito, que apenas se le.

¹⁰⁰ Reconstruímo-lo texto, deturpado e mutilado polo corte, co recurso ás versións castelá («E esto es, porque alli do la demandado generalmente»), f. 9th) e portuguesa («E esto he porque aly hu a demãdaue geeralmente...»), f. 7th).

¹⁰¹ O manuscrito presenta, tachada, unha abreviatura de *ui* sobre o *q*.

Ley .x[x]vi.^a Que *pero* o demandador nõ poria en sua de[manda...] de lizeyro *que* nõ lle d[...] ¹⁰²

Sinaladamẽte deve o demandador demandar e dizer en juizo as cousas *que quer* dem[andar], assi como dissemos nas leys ante desta. Ca doutra [ma]neyra nõ poderia certamente rresponder el demãda[do] nõ o juiz dar sua sentenxa. *Pero* cousas y a a *que* pode[n] poer cada una por ssi por *que* son ellas de tal natura qu[e] nõ la poderia fazer. Et outrossi nõ faz graza de nov [...] ¹⁰³ al demandado, maguer nõ sea sinalada cada una d[e]llas, poys *porque* tal demãda pode aver certo entẽdem[en]to *para* rresponder sobre beẽs de alguũ *que* devessẽ herda[r] todos o alguna *partida* foão *que* lle *perteesçe* *porque* es seu herdeyro e dizendo assi nõ a *porque* nomear cada hũa cousa daquelles beẽs senaladamente; esso miismo seeria se demãdasse conta dos beẽs de alguũ orfão ou outro ome *que* el demãdado ouvesse teudo en garda ou de conpanna ou de mayordomadigo ou en rrazõ de gaanza ou de perda ou de danos ou de meoscabos *que* fossẽ feytos en algũa destas cousas *sobredictas*. Outrossi dizemos *que* se alguno quisesse demãdar villa ou castello ou aldea ou outro lugar sinalado, *que* avonda *que* diga *que* demanda *aquel* lugar dizendo sinaladamente *qual* cõ todos seus tirmiños e cõ todas...

TEXTO 4A

Sobre os cregos...

[f. 1']

3 rrenũciã seu
4 dereyto *por* la coste de
5 seu se [...]prode [...] nos
6 *que* estes [...] desto fazedores et *que*

¹⁰² A penas é posible le-la rúbrica, en tinta vermella e situada xusto no medio da dobra do folio; o texto da rúbrica castelá ten pouco que ver coa versión galega: «Ley XXVI. Que cosas son aquellas que pueden demandar en juyzio generalmente non señalandolas» (f. 9va), nin coa portuguesa «Ley XXVI a. Que cosas sō aquellas que homẽ pode demãdar em juizo geeralmente non seẽdo as cousas assinadas» (f. 7va).

¹⁰³ Parece que o texto galego se afasta nalgunha cousa do castelán, posiblemente por mala comprensión do copista: «E otrosi non faze gran mengua al demandado, maguer non sea señalada, cada vna dellas, pues que por tal demanda, puede auer cierto entendimiento, para responder sobre ella» (f. 9va); o texto portuguẽs acomódase ó castelán: «Outrossi nõ faz grãde mĩgua aa demãda, *pero* nõ seia cadahũa delas assinaada, poys *que por* tal demãda pode auer certo enteẽdimẽto *pero que* respõda *sobre*la» (f. 7va).

7 de [...]môyo *por* los autores
 8 agora o dereyto novo faz [...]que
 9 lladia *que* fiquen subsi [...]das suas [...] por tres años *que*
 10 delas. Et se forõ [...] *prellados que* fiquen
 11 [...] peña hã *aqueles* clerigos
 12 acorre et porque [...] de nõ paresçer a praço
 13 por engano *porque* se [...] *pressos por* lo poder dos leygos. O
 14 destes novos do San Clemente
 15 meesme papa de escomoyõ. En
 16 dores que [...] *diser* [...] *ffeso*s
 17 dezmos que deven pagar, *que* fiquen
 18 o que foy dõ [...] *deve* fazer [...] *assy* julgaras estes
 19 sso ca todos son cassos
 20 sso de juyz
 21 de subspẽson que son do juiz
 22 alguũ clerigos en [...] de subspẽsson
 23 absolver. Mais se *por* la ventura
 24 yrregularidade salvo se o subspẽsso [...] o nõ
 25 da yrregularidade en toda [...] *destomõ*yo
 26 de subs [...] en tãto que o nõ [...] nõ seja neçiõ e *grosse*
 27 adiz o dere [...] *deve* quedar, ca se o [...] he yrregular
 28 nõ pode [...] Et mais grave *desiẽsa* ayude o papa
 29 estes taes que quebrã [...] *juyz* que nõ [...] *que* suçã
 30 Da [snça] do *interdicto* posto por feito ou por dereyto [...] XXI
 31 se põ de dereyto e
 32 omees aas vegadas por *juyz* e por dereyto e por

[f. l^o]

2 [...]do [...] fo [...]
 3 [...] nõ *constranger* aos cardeaes [...]
 4 [...] dereyto fica *ontredita* et *perde* ad [...] rra [...]
 5 [...] a todoslos *clerigos* e a todoslos *rreligiosos* he [...]
 6 [...] a niñuũ *prometer* nẽ *juar que* *escollã* *enterramẽto* en [...]
 igreja
 7 [...] seus *moesteyros* nẽ les façã mudar suas vo[õta]des de [...]
 8 lugares onde se eles *quiserẽ* *enterrar*. Et esto [I]es he de-
 fendido sso
 9 pẽna de *maldiçõ* *perduravel* de *Ihesucristo*. Et se *contra* estes al-
 guũs fe
 10 zerẽ mãda o *propia que* *aquel* *escollemẽto* de *sepultura* ou fe
 [...] *jura que* [erã]

- 11 dados sobrelo, *que* nõ vallan et *que* sse enterre aly hu sse avia
 12 de dereyto *quando* tal escollemêto nõ foy ffeyto. Et se porl
 [...]ventura *contra*
 13 esta *constituyçõ* alguũs cleri[g]os ou rreliossos de *qualquer*
 estado *que* sseja
 14 mover assy a al[g]uũ, assy a *prometemêto* ou a jura, se enterre
 en sua
 15 igreja ou en seu moesteyro ou le mudarẽ al vontade de [...]
 igreja
 16 [...] el *quisersse* enterrar, ficã tiudos de tornar o corpo enterrado
 se for
 17 mudado et [...] das l [...] ssas *que* por ocaSSION ou por rrazõ de
aquel [...]
 18 rresceberẽ en *qualquer* maneyra ante de dez dias. Et se p[as]sa-
 dos son [...]
 19 dez dias e nõno tornarẽ, todo fica *aquela* igreja ou moes[tey]ro
 e *aquel* çimy
 20 terio onde sse enterrou *aquel* corpo *interditos* ata *que* sseja *con-*
prida a regra e a [d]esti
 21 tuiçõ das cousas *sobreditas* ben e *conpridamente*. O *terçeyro*
 casso he cõçello o
 22 poboo ou collegio ou univerrssidade *que* fezerẽ pagar ao cleri-
 g[o] ou aas *per[so]nas*
 23 *eclesiasticas* ou aas *igrejas* *peagõe* ou *portagõe* por rrazõ das
 cousas *que*
 24 son *tragidas* en rrazõ de *mercadoria* nõ de *gaãça*, ficã *interditos*
 ata *que* [...] çã
 25 *enmêda* do dapño e do torto. Estas *coussas* >do *quarto* casso<
acharasẽ no casso de *es[timõyo]*
 27 ãno XXVII casso e he do *conçello* ou poboo ou uni[versidade]
que outorgã ou
 28 *husarẽ* taes *perdas* [*sic*]¹⁰⁴ como se ssoen *fazer* ou collegio [...] *alugã*
cassas aos
 29 *ussureyros* *magnifestos* *que* veen de fora. O *quinto* casso he to-
 do *conçello* ou poboo
 30 ou *universidade* *que* outorgarẽ ou *husarẽ* [...] *res* como se soen
 ffazer
 31 ãnos *quaes* o *que* nõ ha culpa *rreçebe* dapño por outro. Se estes
 taes p[or]
 32 alguũ *clerigo* ou *rreliosso* ou *moesteyro* ou *igreja* [*reçebe* a
mento]

¹⁰⁴ Probablemente erro por *prendas*.

TEXTO 4B

Sobre a simonia[f. 2^r]

- 1 [...] coussa [...]
- 2 [...] ssan Paulo *que* ss[...]
- 3 [...] coussa syñal he os [...]
- 4 *primeyros* doens dou *Deus* aos *profetas*[...]
- 5 et fazer miragres e dar a *quen* el tev [...] por ben [...]
- 6 et molleres de *quen* se el pagar *quen* ta [...]
- 7 tomasse *dineiros* ou algo *tenporal* ss[...]
- 8 [...] dar. Onde sobre estes does se [...]
- 9 vella ley assy Helysseu o *profeta* de [D]*eus* [...] huñ
- 10 et avia nome Naamã et saõ da lepra, *que* he mal [...],
- 11 *que* se lavasse sete *vegadas* no rryo de Jordan; et e[...]
- 12 a sua carne assy como de moço *pequeno*. Por este m[...]
- 13 ao *profeta*. Et el foyse *primeiro* ssão *para* sua terra [...]
- 14 et tomou a cubijça de algo e ffoy en pos do *prinçep*[...]
- 15 et el doule plata e nobres *vestiduras* et rr[...].
- 16 Et falou o *Spiritu Santo* *por* la boca do *profeta* et [...] mald[...]
- 17 a lepra cõ el por *senpre* et en todo seu [...].
- 18 Cada huñ pare *mêtes* en este [...], ca esto foy [...] ssy [...]
- 19 algo *tenporal* por esta coussa *spiritual* de *myragres* fazer. Et pa-
 re *mêtes* [...]
- 20 en esta *ssymonia* nõ ouve y *pleytejamêto* ni huñ nẽ *palabras* de
merque (?) et [...]
- 21 o algo nõ foy dado *senõ* *despois* do *miragre*, et [...] *deana*
- 22 *entêder* a *ssymonia*. E na nova ley o *primeiro* *ssymoniaquo*, on-
 de leva o nome
- 23 a *ssymonia* et *aqueles que* a *fazen*, ffoy *Ssymõ* mago, ca foy
assy: San Pedro *ffazia*
- 24 *muytos* *miragres* et *Ssymõ* *coydo* de *gaanar* [...]; et *promete*
- 25 *teu* a San Pedro *que* le *daria* *ouro* e *muyto* *aver* [...] *aquel* *don*
que *avia*
- 26 de *myragres* *fazer*. Et san Pedro le *disso que* [...] *teu* algo
cõtygo *seja*
- 27 en *perdiçõ*, ca tu *cuydaste que* o *don* de *Deus* *por* lo algo o
avias de *aver*.

28 A outra cousa *spiritual* he como foy dito *vertudes* da alma, que a *façê santa* e [...] aprazi

29 vele a Deus. Assy *cognosçer* a *Deus* e amarlo et amar os *cris-tiaos* cõ

30 amor de caridade. Este don *spiritual* destas quatro cousas de *vertudes* he de

31 Deus, que El da a *aqueles* en *quen* acha *humildade* et a *quen* el ten por bem.

[f. 2°]

2 [...] Outrosy [...] *vertudes* he para

3 [...] o *spiritu santo* [...] *alma* [...]